

ŽIENSKI SVIET

LETO XVII
SEPTEMBER
1 9 3 9

Angela Vode: Misli ob sporazumu / Vida Taufer: Šopek / Iva Breščak: Just Poštenjak — patron alfajske bolnišnice (Konec) / Vida Taufer: Jesenska pesem / Inka Šušteršič: Kjer oranže cveto ... / Lino Legiša: Pesmi Vide Tauferjeve / Sporazum s Hrvati / Hrvatski politik o vlogi žene / Umetnost: Naš odnos do gledališča (K. V.) / Nekaj misli o pričetku nove sezone v naših kinih (K. V.) / Javni dogodki, ki morajo zanimati tudi žene / Po ženskem svetu / Naše žene pri delu: Jordana Bojadžijeva / Nove knjige: France Mesenel: Janez in Jurij Šubic (E. Piščančeva) / Iz hrvatske književnosti / Album narodnih motivov za vezenje / Priloge: Naš dom, Modna priloga in krojna pola

LJUBLJANSKA KREDITNA BANKA V LJUBLJANI

Podružnice:

Beograd, Celje, Kranj, Maribor, Ptuj,
Rakek, Slovenjgradec, Spiljt, Šibenik,
Zagreb

se Vam priporoča za izvrševanje vseh bančnih poslov

Sprejema vloge na knjižice in tekoče račune
proti najugodnejšem obrestovanju, finansira in-
dustrijo in trgovino, izvršuje nakazila v tu-
inozemstvu, kupuje in prodaja valute, devize,
vrednostne papirje itd.

Darovi za tiskovni sklad

Za tiskovni sklad so darovale: V počastitev spomina ge. Milost Vere in g. Dragotina Martelanca din 100— g. Nada Mrkušič ter sestri gg. Anica in Vera. Din 25— je darovala ga. Polda Gruden v počastitev spomina g. Dragotina Martelanca. Din 72— ga. Kovačič Lina; din 16— g. Reicher Milica; po din 15— gg. Pavla Pertot in Marta Černe; din 8— ga. Marica Luxa; po din 6— : gg. Tinka Hrastnik, Anica Logar, Nada Sardoč, Anica dr. Šerkova, Dora Mervič, Cirila Štukelj, Jožica Osterc; po din 4—: gg. Josipina Bizjak, Olga Munda; po din 3—: gg. Anica Sotler, Marija Lah, Milena Dimović, Iva Križaj; po din 2—: gg. Grete Turk, Marija Klemenc, Almira Gruden, Mara Sinkovec, Ana Turk, Mara Kovač, Ivanka Peternelj, Pavlina Pož, Fantči Gligorijević, Emilija Vremec, Vidosava Leskovšek, Albina Vertačnik; po din 1— gg. Cilka Počkaj, Angela Ulaga, Ana Kleinstein, Mila Lušicky, Jožica Wallas, Angela Medvešek. Vsem cenjenim darovalkam prav iskrena hvala!

Naročnice v inozemstvu!

Prosimo, ne pošiljajte dinarjev v priporočenem, niti v denarnem pismu, ker se domača valuta iz inozemstva zapleni! Pošljite le tujo valuto ali ček.

Uprava.

Zenski Svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina za list z gospodinjsko prilogo «Naš dom», modno prilogo in krojno polo z ročnimi deli znaša din 64—, polletna din 33—, četrtletna din 17—. Posamezna številka din 6—. Sam list s prilogo «Naš dom» ali same priloge din 40—, Za Italijo Lit 24—, posamezna številka Lit 250; za ostalo inozemstvo din 85—. Račun poštne hranilnice v Ljubljani štev. 14.004. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Tavčarjeva ulica 12/II. Telefon štev. 32-80. Izdaja Konzorcij Zenski Svet v Ljubljani. Za konzorcij in uredništvo odgovorna Milka Martelanc.

Tiska tiskarna Veit in drug, družba z o. z., Vir, pošta Domžale. (Predstavnik Peter Veit, Vir.)

Misli ob sporazumu

Angela Vode

Sporazum s Hrvati, ki je za obstanek Jugoslavije bitnega pomena, je končno podpisan. Vsi Slovenci, Hrvati in Srbi, ki se zavedajo važnosti tega zgodovinskega dogodka, so z zadovoljstvom sprejeli vest o uspehu pogajanj med zastopnikom vlade Dragišo Cvetkovičem in predstavnikom hrvatskega naroda Vládkom Mačkom. S tem trenutkom prevzema hrvatski narod sodelovanje in soodgovornost za usodo Jugoslavije, ker je državno vodstvo v glavnem sprejelo pogoje, ki omogočajo Hrvatom častno in za svoj narod uspešno sodelovanje v državni skupnosti.

Čim bliže bodo Hrvati uresničenju svojega narodnega ideala o ureditvi svojih razmer doma ter svojega odnosa do skupne države, tem večjo pridobitev bo to pomenjalo za ostale narode v Jugoslaviji — če se bodo zahteve sporazuma uveljavile in uresničile v pravem smislu. Kajti temelj sporazuma je sožitje narodov Jugoslavije na podlagi enakopravnosti. Ne nadvlada enega naroda nad drugimi, marveč enake pravice in enake dolžnosti ter enakovredno sodelovanje vseh narodov — to je prvi pogoj, ki naj ustvari v državi soglasje, sporazum. Ta zahteva je pa osnovno načelo demokracije, ki nujno zahteva, da se tudi ostalo življenje preuredi v tej smeri. Državna ureditev, ki priznava svojim narodom enakopravnost, bi ostala le na pol poti, ko bi oblikovala na podlagi demokratičnih načel le okvirno podobo življenja svojih narodov, a bi njihova notranja ureditev ostala nedemokratična ter bi javno in zasebno življenje omejevali zakoni in uredbe, ki so daleč od demokratičnih osnov.

Predstavniki neke demokratične države nam je rekel ob priliki ženskega kongresa: »Pri nas vlada demokracija: vsak more svoje misli svobodno izgovoriti in napisati.« S temi preprostimi besedami je označil eno izmed temeljnih načel, ki so posledica praktičnega izvajanja demokracije v javnem življenju. Svoboda govora in tiska, enaka za vse državljane — to je tista vsebina demokracije, ki je razumen in pošten človek najteže pogreša. Kajti ta svoboda mu omogoča, da odkrito izraža svoje misli, da pokaže na napake v javnem življenju ter tako omogoča izboljšanje in napredek. S tem, da državljani lahko svobodno pove svoje misli, mu je odprta možnost sodelovati pri urejanju javnih zadev, od katerih je odvisna blaginja vseh državljanov, ne le posameznih skupin, ali izvoljenih poedincev. Tako sodelovanje tudi najbolje vzgaja široke množice, saj jih sili k opazovanju in razmišljanju ter jim vceplja zavest, da je skupna blaginja odvisna tudi in predvsem od njih samih. S tem se vzgaja tudi čut odgovornosti za skupnost, smisel za dobrine, ki so last vsega naroda. Nujno pa pomenja takšno svobodno sodelovanje tudi nadzor nad onimi, ki jim je ljudstvo zaupalo upravljanje svojih zadev in skupnih dobrin. Nasprotno pa ima omejevanje svobode državljanov daljnosežne posledice, ki se utegnejo prej ali slej maščevati. V človeku, ki živi pod trajnim pritiskom strahu, se izmalčijo najlepše lastnosti človeške duševnosti: odkritost, poštenost, pogum, volja za žrtvovanje, junaštvo... Omejevanje svobode rodi potuhnjence in petoliz-

nike: ki so pripravljene vsak trenutek prodati — ne svoje prepričanje, ker ga nimajo — marveč svoj glas komur koli, kdor plač več plača. Mnogim oblastnikom so take lastnosti sicer dobrodošle, saj se edinole z njihovo pomočjo drže na krmilu. Toda zgodovina vseh vekov nas uči, kako trlihi so ti stebri, kajti nič bolj ne podžiga v človeku upornosti kakor teror. Prej ali slej izbruhne z elementarno silo na dan vse, kar je moral zatirati človek s silo v sebi. Zato je bil skrajni čas, da tudi pri nas odstranijo vse, kar omejuje svobodo.

Predstavniki današnje demokratične države je parlament, skupščina narodnih poslancev, katerih naloga je, da zastopajo koristi svojih volilcev. Prvi pogoj, da ne postane parlament samo krinka diktature, je, omogočiti ljudstvu da si samo postavlja in izbira svoje zastopnike, po lastnem preudarku in po svobodni volji. To je pa mogoče le tedaj, če so volitve teh predstavnikov t a j n e in brez pritiska katere koli strani. Samo na ta način pride do izraza svobodna ljudska volja, kar je t e m e l j vsake resnične demokracije, ki naj se uveljavi po sporazumu tudi pri nas. Mnogo nam obeta v tem pogledu izjava glasila Vladka Mačka: »Z njim bo likvidiran žalostni spomin na one čase, ko se je s silo, falzifikati in podkupovanjem ustvarjala dozdajna večina na podlagi napačnejšega in nepravilnega volilnega zakona. Ostali bodo brez svojih mandatov razni pustolovci, ki so se kot žonglerji vsiljevali v politično življenje. Volitvi bodo dobili priliko, da svobodno povedo svojo voljo in da si izvolijo zastopnike svojega zaupanja.« Torej upajmo, da gremo demokratičnejši dobi nasproti.

Demokracija pa bi ne zaslužila svojega imena, ko bi ne priznavala enakopravnosti vsem državljanom. A d r ž a v l j a n i s r a o t u d i ž e n e ! Tudi me hočemo biti deležne demokratičnih pridobitev, ki se obetajo jugoslovanskim državljanom od nove ureditve države. Tudi me hočemo sodelovati za skupno blaginjo, saj smo tudi me del te skupnosti. Za to sodelovanje nam je pa potrebna pred vsem p o l i t i č n a e n a k o p r a v n o s t, ki bo tudi nam na podlagi t a j n i h v v s v o b o d n i h v o l i t v e v odprla pot v narodno skupščino, kjer se ureja življenje državljanov in se sprejemajo zakoni, ki odločajo tudi o naši usodi. Me hočemo v tem odločanju sodelovati. Prepričane smo, da bo izgnil dvom o naši sposobnosti, kateri morda še strši v glavah reakcionarjev, a ga bo preprosti človek hitro premagal, ko bo videl, da imajo žene resnično voljo in sposobnosti za javno delo. Spomniti naj ponovno na primer, ki se je zgodil v Srbiji gospodinjski učiteljici. Prišla je v socialno in gospodarsko silno zaostalo vas, kjer so živeli dobri in ukazeljni vaščani. Učila ni le kuhanja in gospodinjstva mlada dekleta, marveč se je pozanimala tudi za druge razmere. Začela je učiti ljudi tudi branja in pisanja in prišli so stari in mladi, ženske, a tudi moški, ki so gledali na poztvovatelno učiteljico brez predsodkov in s spoštovanjem. Pa se zgodi, da jo nagovori možak: »Ej, gospa, zakaj ne bi bila ti, nas poslanec? Ti si nam storila veliko dobrega, a našega poslanca, katerega so nam ukazali voliti, še nikoli nismo videli.«

Tako misli preprost človek, ki mu razni predsodki še niso izmaličili možganov vodilno mesto naj zavzame tisti, ki ima voljo in sposobnost, ne glede na spol, a pred vsem tisti, ki je toliko pošten, da ga ne bodo gnale v delo za »narodov blagor« same dnevnice. Prepričane smo, da je med ženami mnogo sposobnih za javno delo, zato bi ne bilo prav, ko bi se jim še nadalje zapirala pot v politično življenje.

Žene v Jugoslaviji upravičeno pričakujemo, da bo sporazum odstranil vse ovire, in upamo, da se v tem pričakovanju ne bomo varale. V besedilu sporazuma je tudi določba: »Z ustavo se bodo zajemale enake osnovne državljsanske in politične pravice.« Če priznavajo tudi nas žene za enakopravne državljsane, potem bomo teh pravice deležne tudi mi, zlasti če bodo Hrvatje zastavili svoj vpliv v tem pogledu. Saj je znano, da so se vsa zadnja leta v hrvaškem političnem in gospodarskem pokretu mnogo udeleževale tudi žene, pa tudi najbolj priznani hrvaški ideologi zahtevajo, da postane tudi žena enakopraven čimtelj javnega življenja.

Šopek

Vidu Tausler

*Šopek ciklam mi na rokah počiva,
ušne dehteče boječe me zro;
smrtna bledica se v lica jim zliva,
tihu na prstih zvenelih mi mro.*

*Mehke besede nad njimi zvenijo,
njihovi zvoki se z lučjo lijo;
v rdečih odsevih nemirno gorijo,
čutim pod njimi še svetlo roko.*

*Mirno umrite, blede ciklame,
vaši pogledi mi v duši pojo;
mehko zvenenje me zopet objame
tihu vzemite od mene slovo.*

Just Poštenjak — patron alfajske bolnišnice

Iva Breščak

(Konec)

Tisto opoldne, ko je Just pri kosilu čital v časopisu novico o zaprtih gostilnah, se je poln notranjega zadovoljstva in miru napolil prej kot navadno v urad.

Lep jesenski dan ga je izyabil na prosto. Hodil je po ulici, polni mehkega, toplega sonca, in prav tako sonce je sijalo tudi v njegovem srcu. Ze v petič si je naštel vse lepe uspehe, ki jih je bil dosegel v svoji službi od tistega dne, ko se je bil prvič zatekel k ekscelenci. Ves prevzet po nekem tajnem samozavestju je počasi in vzravnano korakal po ulici. Glavo je držal pokonci, roke je sklenil na hrbtu, ponosno se je oziral zdaj na desno, zdaj na levo. Pa se je zagledal v zrcalu pred brivnico in se ustrašil samega sebe. Nekaj ga je prešinilo od nog do glave. «Saj hodim kakor Napoleon!» je ves osratnočen vzkliknil na glas. Sklonil je spet svoj život, gledal v tla in v naglici potisnil roke v zepe. «Joj, joj, Just!» se je oglasilo nekaj v njem. «Kaj si ti? Kaj se ti je zmečalo, Just? . . . Kaj se boš postavljaj in koracil kakor Napoleon?! Kaj ti je padlo v glavo? . . . Just?! Če si nesel prošnje ekscelenci in je vse pravilno rešil, misliš, da je to tvoja zasluga?! Misliš, da si že ti sam minister?! . . . Just!! Just!!» se je oglasilo in zmerjalo v njem. Just je ves prestrašen mrmral: «Oh moj Bog, pomagaj mi! Odpusti mi, če sem se samo za trenutek spozabil, da me je hudobna spaka premotila in sem se vdal napuhu . . . Bog, odpusti! Ponižen sluga sem, tvoj in v ministrstvu. . . Kakor do sedaj bom tudi odslej delal. . . nosil bom mape, prošnje po uradih. . . k ekscelenci. . . saj to ni greh. . . Saj vendar ni greh!? . . .» je ponovil Just. Ali pri zadnjih besedah se je ustavil, čista, ki je stala pred njim, se mu je zagugala pred očmi. . . nekaj hujšega kakor trenutek prej se je namah zarezalo vanj. . . Polastil se ga je čuden nemir. . . oglasilo se je neko čudno, iz Justove skrajno poštene in v božji strah zaverovane duše prerobjeno vprašanje: «Greh?! . . . Ali je greh, kar delam? . . .» se je vprašal skoro na glas in se sesedel na osamljeno klopi v drevoredu. «Ali je greh? . . .» je ponovil, «če nosim naskrivaj prošnje ekscelenci namesto v urade, kamor bi jih moral izročati? . . . Ali je greh? . . . Saj jih vendar prej rešijo. Tako je ljudem trpljenje prej olajšano. . . Oh, moj Bog, saj to vendar ni greh!? . . . Moj Bog, zakaj si mi poslal ta strašni dvom! . . .» je jecljal. Ali taka opra-

vičevanja ga niso pomirila. Kakor da bi vrgel kamen v mirno vodo in bi se kolobarji dvigali, se množili in naraščali, tako je bila razburkana Justova vest in ni več mirovala. «Ali je greh, kar sem naredil? ... Ali je greh? ...» se je Just vpraševal. Vstal je s klope in zdelo se mu je, da je okoli njega vse izpremenjeno: nič več toplega popoldanskega sonca ni bilo, ne zelenega drevja v drevoredu; po ulicah, po katerih je hodil, ni bilo več hiš, ne ljudi — ničesar več ni videl, ne slišal razven tistega svojega strašnega vprašanja, katero si je venomer ponavljal in kateremu ni vedel odgovora.

Šel je v urad, se lotil dela, da bi vsaj za trenutek olajšal v sebi tisto misel — a ta ga je držala kakor v kleščah. Prekladal je na mizi mape; lotil se je pisati številke, ne da bi vedel, kaj dela. Ves popoldan se mu je zdel neizmerno dolg.

Ko se je zvečer vračal na svoj dom, je skoro zgrešil pot; večerjo je bil pustil na mizi nedotaknjeno in gospodinji se je izgovoril, da ga boli glava. Zatekel se je v svojo sobo, premišljeval je dolgo v noč in sklenil je, da pojde rano zjutraj k izpovedi in obhajilu. Ta sklep ga je pomiril; vsaj za kratko uro je zadremal.

— — —

Naslednjega jutra je klečal pri izpovednici.

Srce mu je zatrepetalo, ko je zagledal skozi omrežje v polutemi župnika. Molitev ni šla gladko iz ust, toda ko se je začel izpovedovati, mu je beseda že laže tekla. Zdelo se mu je, da odlaga veliko breme, in začel se je čutiti lahkega. Z vnemo je začel razlagati župniku svoje življenje, svoj posel; kar sama od sebe mu je nato stekla beseda, ki ga je pekla v srcu kakor sam ogenj. Povedal je o prošnjah, ki jih je nosil naskrivaj ekscelenci ... o njih nagli rešitvi ... o olajšanju trpljenja.

Izpovedovanje mu je pomirilo dušo, župnikove ostre besede pa so mu nanovo razpilile dvom o poštenosti ali nepoštenosti njegovega postopanja.

Še dolgo potem, ko je župnik odšel iz izpovednice, je nepremično klečal z glavo med rokami. In ko je vstal in odšel iz cerkve, se mu je vrtele pred očmi, da se je skoro onesvestil. Od tistega jutra naprej je bil kakor zbeگان.

Upal je, da mu bo izpoved doprinesla mir in spravo s samim seboj, — zdaj pa je vstala v srcu, v duši in v vesti nevihta, ki se ni dala več pomiriti. Vest je venomer govorila svoje besede; srce je ugovarjalo, mirilo, tolažilo, — a zaman.

V nekaterih trenutkih se je že odločil, da bi stekel k ekscelenci in mu potožil vse — resnično, tudi ekscelence se je sedaj bal kakor samega župnika. Bal se je tudi, da mu ekscelence poreče, da to njegovo ravnanje ni greh, in mu ukaže morda prinašati prošnje še zanaprej ... In on bi tako naprej grešil ...

«Ne, ne! Nočem in nočem,» si je zatrjeval Just sam sebi. «V nobeno mapo ne pogledam več, nobene prošnje ne bom več čital ... pa naj se tudi svet podere.» Tako se je odločil Just in te odločitve se je oprijel kakor jeklenega obroča, ki naj bi ga čuval pred kakršnim koli kršenjem svoje prisege.

Toda miru ni bilo več v srcu in vsa radost do dela je od dne do dne pojemala, in tudi zdravje ni bilo več na mestu kot nekdam.

Zgodilo se mu je, da je iz mape, da je bil jed ni bil nedotaknjeno in se je jezil nad gospodinjjo, ki ga je z materinsko skrbjo povpraševala, kaj da je z njim.

Pozno v noč je blodil po ulicah; govoril je sam s seboj in se prepiral ...

V takem žalostnem stanju je bil ubogi Just, ko ga je doletelo zlo, ki je padlo nanj kakor sama peklenska skušnjava, da ga do konca pogubi in uniči.

Zgodilo se je namreč, da je iz mape, ki je z drugimi vred ležala v vrsti pred njim na mizi, padlo nekega jutra šop slik. Just jih je pobral, pregledal, začel čitati prošnjo, ki je ležala v isti mapi. Ves se je začel tresti in skoro bi bil kriknil od velikega iznenadenja, tako je bil razburjen. Slike in prošnja so bile iz mesta Alfa, iz njegovega rodnega mesta ... In na tistih listih je bila zapisana najbolj žalostna prošnja, kar jih je Just kdaj v svojem življenju čital. V besedah, ki bi sam kamen ganile, so meščani opisovali strašno stanje svoje edine deželne bolnišnice.

»Kadar koli človek govori o alfajski bolnišnici« je bilo pisano v prošnji, »se mora v dnu svoje duše sramovati stanja, v katerem je ta humanitarni zavod. Že nekaj let je to vprašanje pereče za vso našo pokrajino. Pa še danes ne kaže, da bi se ta strašni škandal odpravil.

Človek, ki se vozi s tramvajem mimo alfajske bolnišnice, mora vsak dan biti priča strašnim prizorom. Ob vsakem vremenu, poleti in v najhujši zimi, prihajajo iz bolnišnice na bergljah bolni ljudje s povezanimi udi. Komaj se premikajo do tramvaja. Največkrat morajo take siromake usmiljeni strežaji kar na rokah nositi do tramvaja, ki jih odpelje do postaje in odtod domov. Znano je že, da iz alfajske bolnišnice nobenega bolnika ne izpuste ozdravljenega, marveč mora iti domov, če je v njem le še nekaj duše in se more gibati. Nič ne pomaga, ker prostora je treba za najhujše primere, katerih je vsak dan v bolnišnici toliko, da še teh bolnikov ni mogoče več sprejemati. Dogaja se, da morajo odklanjati na smrt bolne ljudi, ker jih nimajo kam položiti. Kdo ve, odkod pripelje kmečki voznik hudo bolnega siromaka, pa ga mora peljati domov. Zavrnejo ga, ker ni prostora, ker so vsi koti in kotečki bolnišnice zasedeni. Alfajska bolnišnica je že davno premajhna; to naj velja še posebno za kirurški oddelek, ki je tako prenapoljen, da morajo po štirje hudo bolni in operirani ležati na eni postelji, ali pa celo po trije na eni žimnici na tleh. V enakem stanju, če ne hujšem je oddelek za jetične. Kakor dokazujejo priložene slike, vidiš lahko v tem oddelku v eni in isti postelji starega, na smrt bolnega človeka, ki leži skupno s petnajstletnim otrokom. Kako je nepopolna ženska bolnišnica, tega se še povedati ne more; tja se sicer zatekajo bolne žene iz vse naše širne pokrajine, a jih morajo zato postavljeni strežniki poditi izpred vrat bolnišnice, ker ni prostora. Največji reveži so pač bolniki. In tem revežem bi bilo treba lajšati gorje. Toda naše bolnišnice so v tako groznem stanju, da niti od daleč ne morejo ustrezati temu namenu. Zato je sedanje stanje velika kulturna sramota, ki pada na tistega, ki je kriv, da moramo trpeti vsi Alfajci, ki nam je ta bolnišnica namenjena.

Zato odločno zahtevamo, naj država naši bolnišnici da tisto, kar ji gre, da bo lahko služila našim bolnikom. Sedanje sramote mora biti čimprej konec!

Slike, katere prilagamo, pričajo, kakšne so razmere v tem zavodu. Operirani bolniki leže po štirje stisnjeni na enem ležišču, ki se pogosto še postelja ne more imenovati. Največ siromakov mora kar na nosilnicah ležati. Te slike niso posnete zadnje dni, ker je sedanja uprava silno skrbna, da bi s takimi rečmi, če bi prišle v javnost, ne razburjala ljudi. Slike so že nekaj mesecev stare. Zagotavljamo pa, da so razmere danes še mnogo, mnogo hujše in stokrat slabše in nobeno slepomišenje od strani uprave nič ne pomaga. Mi podpisani meščani imamo dolžnost in pravico, da izvemo in govorimo resnico ter v tej naši že petnajstkrat obnovljeni in na ministrstvo poslani prošnji ponovno in odločno zahtevamo, naj država naši bolnišnici da tisto, kar ji gre, da bo lahko po človeško služila našim bolnikom.»

Just je čital in čital prošnjo, gledal je na žalostne slike in drhtel po vsem životni in solze so kapale iz njegovih oči na mizo in na tiste liste. Ko je končno zaprl mapo s prošnjo vred in jo v hitrici skrnil med šop časopisov v miznico ter zaklenil, ga je obsla taka zmedenost in razburjenost, da se je ves tresel kakor v mrzlici.

V hipu, ko je prošnjo čital, se je odločil, da jo takoj še isti dan ponese ekscelenci. Ko jo je zaprl v predal, je že planil nadenj tisti strah, sram in tista bojazen, ki jo je čutil v cerkvi tisto jutro pri izpovedi. Zagledal je pred seboj župnikov jezni obraz in slišal je vse njegove pravične besede jasno in določno, kakor da bi bile v tistem trenutku izgovorjene. Samo trenutna prikazen je bila to in bilo je, kakor da se je Justa dotaknil sam božji prst. . . »Saj ne morem! . . . Ne smem! . . . Nikoli več ne bom smel ponesti prošnji ekscelenci! . . . Nikoli več! . . . Nikoli več! . . .« je prestrašen in v obupu šepetal. V srcu pa se je dvigal glas, ga nagovarjal in ni miroval: »Kaj boš odrekal pomoč alfajskim meščanom? . . . Svojim bratom boš odrekal pomoč?! . . . Svojim bratom?! . . . Just, samo mapo primeš, jo ponesesh k ekscelenci in vse bo dobro. Konec bo mučeniškega

trpljenja tvojih bolnih bratov... Nič več ne bo med njimi take žalosti in sramote, kakor je njihova bolnišnica... Bolniki bodo imeli vsak svojo lepo posteljo, kakor je pač krščanskemu človeku zapisano... Matere bodo tam rodile otroke v radosti in ne v grozi in obupu... Bolniki bodo gledali skozi lepa široka okna na zelene vrtove in polni najlepših upov bodo čakali, da pravično prezdravijo in se vrnejo spet med svoje, v lepi svet... Just! Kaj tvegaš?... Reši nas, vse bolne in trpeče — in vsi bomo stokrat blagoravali tebe in tvoje pravično delo... Just! Just! Reši nas!!...»

Take in slične besede so vrele iz Justovega srca, ga naganjale in se prepirale z njegovo vestjo, vso polno božjega strahu, ki se je upirala in upirala, da Just ni mogel več prenašati take notranje skušnjave in je zbežal še dopoldne iz urada... Pa se ni odpravil domov. Peš je taval skozi dolge ulice do predmestja, od tam na polje, v naravo, v upanju, da mu mir in sveže ozračje ohladita vroče čelo, da ga pomirita in privedeta do pravične odločitve.

Sprehajal se je med tihim poljem vse popoldne. Truden je legel na večer pod drevje in zmučen zaspal. Toda še hujske kakor žive misli so bile sanje, ki so ga obiskale v snu... Ko se je pozno v noč zbudil, mu je čelo in telo gorelo od vročice... Potipal se je po obrazu, po rokah in čutil mrzle kaplje potu... V strahu se je napotil domov.

Gospodinja ga je še čakala in ko ga je ugledala, je samo vzkliknila: «Jezus, Marija! Kakšni ste, Just?! Za božjo voljo!...» Spravila ga je v posteljo. Just je še razločil zdravnikovo glavo, ki se je nagibala nadenj; slišal je, da so govorili o hudi pljučnici... Proti jutru so se zazibali nad njegovimi očmi težki, skalam podobni oblaki... kakor gora kamenja, je čutil, da se sesiplje nadenj, ga reže v prsa... in se je onesvestil. Nobenega, ki so mu stali okoli, ni več spoznal. Le govoril je in govoril neprenehoma o alfajski bolnišnici... stokrat in stokrat jo je imenoval, tako da se je gospodinja, ki mu je stregla kakor sinu, po nekaj tednih Justove boleznj odločila, da ga popelje v samo rodno Justovo mesto Alfó. Prepričana je bila, da si Just želi bolnišnice svojega rodnega mesta, saj jo je venomer imenoval. Tam bo gotovo ozdravel... Zbrala je nekaj denarja svojih prihrankov, najela je posteljo v vlaku in odrinila z bolnim Justom v mesto Alfó.

Vožnja v njegovo daljnje mesto je zazibala Justa v težko spanje, ki je še uklepalo bolnika, ko so ga naložili na avto in zapeljali po mestu ter ustavili pred bolnišnico. Tam se je samaritansko usmiljeni gospodinja zasvetila resnica: dvignila je rjuho, ki je pokrivala bolnika, in videla, da je Just mrtev... Ves je bil miren in njegov obraz je bil star, z rumeno papirnato kožo pokrit.

«Da bi ga bila vsaj živega pripeljala!» je tarnala in jokala usmiljena in dobra gospodinja. «Vedno je govoril o bolnišnici iz svojega rodnega mesta!... Sam si je želel sem, ubogi Just! Tukaj bi bil tudi ozdravel... Oh, ti ubogi moj Just! Ti, ki sem te ljubila kakor svojega sina... Tukaj bi bil ozdravel!...» je ihtela.

Zdravnik v beli halji, ki je prihitel na dvorišče k avtomobilu, je nosil v očeh vso žalostno, strahovito in sramotno sliko alfajske bolnišnice — zato se je ljubeče nagnil nad mrliča in rekel njemu in jokajoči ženi te besede: «Bog je bil ž njim usmiljen in rešil ga je najhujsega!...»

Taka je bila smrt Justa Poštenjaka.

Umrlo je njegovo telo, a duša njegova še živi in se muči po tej naši solzni in grešni dolini. Čez vso širno domovino potuje in ni ji zapisano, da bi se odpočila. V blestečih nočeh jo lahko uzreš, kako stopa po hodnikih in sobah ministrstva tam v daljnji prestolnici... Pri kupih map, napolnjenih s prošnjami, se ustavlja... ječi in se muči in se trudi, da bi jih ponesla v pravične roke... nad nesrečno prošnjo alfajske bolnišnice se joče...

Da bi se je že dobri Bog usmilil in ji poslal živega angela na pomoč... tako kakor tkrat, v tistih njenih nekdanjih nadzemsko lepih sanjah.

Z angelom bi stopala po samih zlatih stopnicah ... gor ... v širono dvorano, katere okna gledajo po vsej domovini ... Nesla bi v rokah prošnjo alfajskega mesta in jo položila na mizo ... sam minister bi jo bral in podpisal, kakor je po človeških zakonih zaukazano ... In vse bi bilo prav in po pravici rešeno ... mesto Alfa bi dobilo svojo dolga in dolga leta po pravici zaželeno bolnišnico in Justova lepa in poštena duša svojo pravično zaslužen počitek.

Bog usliši našo prošnjo!

Amen.

Jesenska pesem

Vida Taufer

*Rožo na vrtu žalost preprega,
kmalu objame jo truden pokoj,
megla po tihih travnikih sega,
noč zdaj izgublja koprenasti soj.*

*V rdečih odtenkih sije pregrada,
listje dobiva jesenski sijaj,
mirno od blede trte odpada,
davno že mrtev zeleni je maj.*

*Moje srce pa ne more umreti,
dasi dušita ga žalost in mrak,
še bi hotelo živeti in peti,
plavati dalje ko rahel oblak.*

Kjer oranže cveto ...

Inka Šušteršič

Nekako v sredini med Splitom in Omišem leži letovišče Krilo. Petnajst velikih, lepih hiš se v prijaznem zalivu skromno stiska ob vznožje Mosor planine, z druge strani pa se svet naglo spušča v morje. Majhna vas je prav za prav to letovišče, pa tako prijazna, domača, da bi si jo človek z enim samim objemom za vedno vtisnil v srce!

Krilo je novejša, ali bolje, obnovljena naselbina. Za časa Napoleonove Ilirije so po Sredozemnem in Jadranskem morju plenili gusarji, ki so zašli tudi v te skrite kraje. Prebivalci so bežali pred njimi, zapustili so domove, vzeli vse, kar je bilo vrednosti, in se poskrili v hrib ter tam zgradili naselbino »Jesenice«, ki še danes stoji. Pozneje, ko je gusarjenje prenehalo, so nekateri ostali, nekateri pa so se vrnili k obali in na razvalinah starih domov zgradili lepe, nove hiše. Zato je tu uradni naslov: »Krilo-Jesenice.«

Po edini ulici Krila srečujem ljudi, resne, vase zatopljene, od sonca ožgane obraze; vsak nosi na obrazu, v potezih, v zamišljenih očeh odraz svojih misli. Moški popravljajo pred trgovijo sode, nekateri love ribe na pomolu, žene pa kuhajo in opravljajo vsa druga dela. Tu ali tam srečaš na ulici gruče moških, ki se šetajo po selu, politizirajo in govore o starih dobrih časih, ali pa se pogovarjajo o letini. Dekleta in žene pa hite po opravih ter izvršujejo vsa glavna dela. Prinašajo vodo iz vodnjaka sredi vasi, prevvažajo robo na mezgih, s polja pridelke, ob trgovci grozdje in mošt iz vinogradov. Tihe, nekako zagrenjene opravljajo svoja dela.

Dalmatinska žena je sploh gospodinja in delavka. Oskrbuje dom, moža, rodi mu deco. To je smisel njenega življenja; nikoli si ne beli glave s premišljevanjem, kaj in

koliko pomeni možu. Tako je živila njena prababica, tako bo živila tudi ona in prav tako njena hči, ki ji zdaj pomaga pri delu. Že po starih nepisanih zakonih ima mož prednost povsod in v vsem. Tako reče on, tako je prav. Ona nima svoje volje, tudi svo svobodo ima le mož. »On je možki, on sme«, je geslo povprečne Dalmatinke, ki si ne greni srca nad njegovimi prestopki ali svobodnejšim pojmovanjem zvestobe — morda si ga tudi greni, a skrivaj, zase . . .

Zato je tu skoro neznan ločitev zakona. Tu je raj, kjer so zakoni trdni. Da, tudi inteligentnejša Dalmatinka bi se ne upala postaviti po robu možu-tiranu in zahtevati svoje pravice.

*

Hodim po ulici in srečujem ljudi. Pozdravljajo me, vprašujejo po zdravju in kako se počutim. Cvetja mi nudijo in vabijo na večerjo; vendar na dnu njihovih pogledov srečujem misel: tujka.

Na pomolu je pristal parnik. Vsa vas oživi, saj to je edini dogodek, ki prinaša malo izpmembe v enolično življenje vseh obalnih vasi. Takrat je na pomolu vsakokrat promenada; domačini in gostje se zbirajo tam, zlasti mladina. Parobrod »Vodice« vozi dvakrat dnevno iz Splita v Omiš in nazaj ter med potjo pristaja v Krilu. Pripelje potnike, domačine, ki so bili v mestu po opravkih, ali pa tujca, ki je prišel na letovanje počitka iskat. Tedaj ga radovedno ogledujejo, poizvedujejo in govore tako dolgo o njem, da jim postane vsakdanji, nezanimiv.

Gostoljubnosti ne pozabijo. »Dalmatinec da, ako ima«, je njih pregovor. Ob berbi, t. j. trgatvi, so me založili s sočnim, sladkim dalmatinskim grozdem.

*

Lepo je jadрати z jadrnico po valoveči gladini morja! Vajena mišičasta roka Dalmatince pogetuje vrvi ali pa popušča, kakor je treba. Za hip okrene mož glavo, pogled objame razorano valovje — ta pogled je nežen, mehak in pove vse: morje je Dalmatincu vse, brez njega bi ne mogel živeti.

Počasi se sonce bliža zatonu.

V Krilu ob pomolu se vžigajo drobne lučice. Kakor kresnice mežikajoče zaplavajo v noč; ribiči veslajo na lov. Nocoj bo temna noč, obeta se dober lov, ker v mesečini se ribe ne love rade.

Nikjer niso noči tako lepe kot ob morju! Z balkona svoje sobe opazujem igro valov v mesečini. Široko razprostrte veje palm se kakor silhuete odražajo v mesečini, vonj oleandrovega cvetja plava v zraku. Tišina in mir, nikjer ni človeka, ki bi motil svetost samote. Nekaj svetlega stopa človeku v dušo in ustvarja v nji pomirjenje brez želja. Harmonija popolne lepote v prirodi se spaja s harmonijo v duši . . .

*

1400 m je visok vrh Mosor planine. Ob vznožju do pol poti te spremljajo vinogradi in pinijevi gaji, potem se ta pinijev gaj čim dalje bolj redči v pritlikavo borovje, na vrhu je le golo kamenje.

Nihče domačinov se nikoli ne potruži sem gor. Toda že ta lepi razgled vse tja do Splita in Omiša me bogato poplača z to neprenaporno pot do vrha. Čudovit je pogled nazaj na Krilo. Gruča hiš v zalivu, po sredi se vije bela cesta — potem pa morje, brezkončno morje, ki se tam nekje daleč za otoki spaja z modrino neba.

Tam doli je zaliv, življenje, ljudje, tu pa je le mrtev kamen, divja priroda in — neznan človek. Kako daleč je zdaj sto in sto tistih malenkosti in boli, ki človeka vznemirjajo in teže tam doli. Daleč ste, trde asfaltirane ceste, tesne ulice, hrup avtomobilov, tranvajev in vrvenje ljudi. In zatohle kavarne, tesne pisarne, brr . . .

Daleč ste, ljudje, in tako vas ljubim! Ne vem, zakaj tam doli tolikokrat bežim od vas! Tu v samoti pa čutim, da bi vas mogla ljubiti take, kakršni ste, majhne, neznatne, malenkostne, z vsemi vašimi napakami in zmotami. V samoti človek čuti, kako se oklepa

življenja in vsega, kar mu nudi to življenje. Lepo je živeti, in čeprav inčas samo golo, revno življenje, saj je okrog tebe toliko lepote, da moraš biti srečen! In je sreča že v tem, da živiš, da ljubiš svoje življenje.

Dnevi teko in — potekajo. »Vodice« že plavajo v zaliv, da me ponesejo s seboj.

»Ostani«, vabi stara majka, »kakor hčerka si mi draga. Poglej naše dalmatinske mladeniče, ali niso lepi — izberi, postani naša.«

Da bi ostala?

»Ne, ne, majčice, pravijo, da so srca dalmatinskih fantov nestalna kot val morja. Me nismo naučene živeti tako, kot žive vaše žene, pri nas ni žena tako zapostavljena.«

Stara majka se trpklo, komaj zaznavno nasmehne. Spomnila se je trpljenja, ki ga je sama prebolela ob trdem, nerazumevačem, morda tudi neljubljenem možu.

»Pa pojdi, hčerka moja, morda je tam pri vas drugače, bolje... Srečno potuj!«

Ali je bolje? Naši ženi, ki se tako obupno bori, da bi bila možu enako priznana, pa je kljub vsemu samo to, kar hoče mož v njej videti! Ali naj pomilujem ali zavidam to ženo tu, ki prosta vseh problemov jaha na mezu s svojim tovorom? Katera je srečnejša?

Pesmi Vide Tauferjeve

Lino Legiša

Ime Vide Tauferjeve smo srečali kmalu po vojni. Pesniški rod, ki je stopil tedaj na plan, jo je uvrstil medse kot zastopnico ženstva, a v glavnem je stala ob strani raznim stilnim preobrazbam, ki smo jih do danes dočakali. Nekoliko stran od kratko trajajočih poskusov in okusov literarne mode je ni držal toliko učiteljski poklic, ki ga je opravljala v domačem Zagorju in potem v dolenski Stični, kolikor značaj. Pesmi, ki jih je pošiljala iz svoje podeželske samote, pa so ji ustvarjale sloves, ki je tiho rasel, in počasi so začeli ljubitelji poezije zatrjevati, da bo to naša najboljša pesnica. Zbirka, ki naj bi to sodbo okrepila, je torej morala na dan. Tako smo prišli do njenih drobnih, ličnih »*Več v vetru*«.

Vida Jerajeva, ki smo ji do zdaj dajali pridevek najboljše slovenske pesnice, je bila prav za prav izrazitejši, močnejši ženski značaj. Ali hrepenenje po lepoti, ljubezni in sreči, s katerim je pesnik še posebej obdarjen, je preveč razganjalo njeno dušo, ki se zlepa ni mogla uravnovesiti. Sla po življenju je bila po večini premočna, da bi pesnica utegnila priti do zbranosti, ki jo potrebuje oblikovanje pesniškega doživetja. Ona je svojo poezijo živela, manj pa ustvarjala, tako nekako je zapisala Marja Boršnik. Vida Taufer je drugačen človek. Ona živi svoje življenje v glavnem v pesmi, živi z njo, nji je pesem skoraj vse. Njene misli, njeni pogovori se skoraj venomer sučejo

okoli njene pesmi, ki da je skoraj nihče ne razume, ne občuti ali ne ceni. Če je Jerajeva premalo iskala duška v pesmi, je Tauferjeva prav za prav že preveč navezana nanjo, preveč edino nanjo. Tako misli in pravi marsikdo, ki se kljub svojemu nagnjenju do poezije znajde ali se vsaj skuša nasploh uveljaviti v življenju. To bi ji tudi rekel še marsikdo iz dobre misli, da bi ji pomagal najti med ljudi, med njihova zanimanja, v srečo, ali bolje, v človeško povprečnost, ki nam velja nasproti življenju za poezijo in v nji za nekakšno srečo. Tak nasvet pa bi bil brez koristi. Ona je pač s svojim življenjskim zanimanjem nekako odmaknjena. Tolikokrat čutiš, kako se dotika tal

naše zapletene in vendar zanimive povprečnosti, jo razume, toda v glavnem je med njo tujka, brez moči. Doma je najbolj v rahlem ozračju nad njo in ta samota in občutljivost še stopnjujeta trpljenje, ki ga prinaša življenje in še pesniški poklic.

Pesnik smemo po pravici reči le tistemu, ki nam more s svojimi ustvaritvami pričarati lepoto in čustveno razpoloženje, katero je njega samega prevečevalo ob svojem času. Ta zmožnost mora ostati preko splošnega duha časa, ki je vladal ob nastanku pesmi. Tak pesnik se seveda v nečem razločuje od drugih, na nek poseben način razodeva čustva oziroma sploh doživetja, ki so sicer skupna vsem ljudem. Med ženami je malo takih pesnic. Vse preveč zahajajo v neko sentimentalno splošnost, brezosebnost ali lepobesedje. Kakor pri skoraj slehernem pesniku naletimo tudi pri Tauferjevi na pesmi ali vsaj verzje, kakršne bi utegnil napraviti tudi kdo drugi, pa tudi take, pri katerih ostanemo hladni, ker nam premalo povedo. Še posebno je mogoče kaj takega tam, kjer se pesnici ni posrečilo povzdigniti se nad svoje dožitve in ga jasno zaoblikovati, morda prav zato, ker ni bilo dovolj izrazito in močno. Nji sami je utegnil ostati spomin na ozadje, ki je spremljalo ustvarjanje pesmi, zato jo doživlja v zvezi z njim, medtem ko si naredi bralec sodbo po pesmi sami in zato lahko drugače ocenjuje. Posebno velja to o nekaterih njenih zgodnjih pesmi (Smrt, Suknja). Včasih dobiš pri nji tudi kaj artizma, ki ga razodeva užitek ob lepih verzih in podobah, katere pa niso zrasle iz močnega doživetja, ampak jih je zlagala čustveno neprizadeta domišljija (Zrcalo). Sem je treba šteti tudi tiste pesmi ali strani v njih, ki so nastale bolj pod vplivom vzornikov kakor iz notranje nujnosti. Takega je pri Tauferjevi bolj malo. Ekspresionizem, ki je vladal ob njenem nastopu, se kaže morda v preprostem prostem verzu, gotovo pa v nekaterih značilnih pridevkih in podobah, kakršna je na priliko belo drevo, roža, ki vene v rokah, pesnica sama, ki vesla v motni vodi in vene v vetru. Med davke socialni poziciji spada ne posebno izraziti drugi izmed Znanih obrazov. Tudi Vodušek ni ostal brez vpliva nanjo. To se kaže v Kači, ki pa je ni sprejela v zbirko, in v Pajkih, kjer se ji je zelo po-

srečilo z njegovim udarnim načinom ustvariti občutek pošastne groze, ki jo zbuja smrt.

Če odštejemo nekaj takih ali podobnih strani, moramo priti do prave Tauferjeve, do tiste poezije, ki ustvarja njeno ceno in zastran katere pesnica zasluži, da jo razglasimo. To čisto njeno področje ji moramo priznati v naravnih občutih in v erotični pesmi. Erotična pa je osnova v njeni pesmi večkrat, tudi če gre zgolj za razmerje do narave, za doživljanje tistih nedoločnih utripov, ki drhtijo nad življenjem zunaj nas in katerim odgovarjajo v nas podobni nedoločni in vznemirljivi trepeti. V pesmi Smrt — misel na smrt je pri pesnici pogosta — pravi na priliko:

Ob vodi detelja zori in plaka.

Ves dan šepče veter bajke čez livade.

Ponoči gleda mesec biljke mlade,

a ti stojiš in tvoja roka čaka

in čaka vse do jutranjega mraka.

Pesem je iz zgodnjih let. V nji je mnogo spomina na tisto omamo, ki jo doživlja mlad človek v svojem nemirnem iskanju v časih telesnega dozorevanja. To razpoloženje do narave bi prav lahko imenovali sentimentalno. Sentimentalnost pa tu ne pomeni nekaj bolehnega ali omladnega, ampak iskanejšo sozvočja, sorodstva svojemu čustvovanju, občutek, da nam je narava najbolj blizu, in prizadevanje, čim bolj se spojiti z njo, v njeni lepoti in neomejenosti vtopiti omamo našega nemirnega koprnenja. Ta sentimentalnost se je pri pesnici ohranila še preko teh let, a se je seveda otrsela tiste neizrazite poetičnosti, ki je značilna za nedozorelo mladost. Poglejmo samo v njene Mlade veje ali v Planjavo:

Luč, nebo, spominčice na trati.

Ob razorih pladnji rosne trave.

Vsak bi hotel se po njih igrati,
bresti z lučjo po brsteh planjave.

Ali ni to lepa podoba mehke, sanjave ženske, vse predane in prevzete od pomladnih trepetov luči, neba, bilja in cvetja in svojih nejasnih želja in hrepenenj! Ob taki podobi mora zdrhteti človek, ki mu sree še ni otopelo in ki ga še zmerom prevzame čudo pomladnega prerajejanja. Kje se skriva za tenkočutnim dojetjem naravne lepote erotična ubranost, kje gre samo za lepoto,

ki je ne priznava kakršen koli gon izven estetskega, navsezadnje ni važno. Važno je, da nam taka pesem nudi lepoto, ki je videti lepota narave, pa je, po pravici povedano, lepota duše, zakaj iz nje je morala priti taka.

Naravo, posebno pomladno in jesensko, jemlje pesnica prav pogosto v svojo pesem. Jasno je, da vse ne more biti prežeto s takim osebnim čustvom, ki ustvarja iz pesmi edinstveno doživetje. Mnogokdaj jo je snov prerasla, da jo je znala od zunaj izoblikovati, vrči na posamezne dele nekaj žarkov svojske luči, toda duše ji ne uspe ganiti. Tega ne bi mogel reči o Jesenskih razgledih, ki odkrivajo tudi, kako se pesnica nagiblje k razmišljanju o človeški usodi. Iz verzov ti sije kakor iz impresionistične slike sočna, pisana, v barvah migotajoča jesenska pokrajina. Če te moti preobilje dejstev, ki jim tudi z izrazom vselej ni mogla do živnega, in ostaja nekaj stvari nedognanih, te poplača s posebno lepoto posameznih utrinkov (Podlesek sveti kakor luč iz stenja), kjer čutiš soj preustvarjajoče pesniške duše. Pač pa velja o večini pesmi, ki so izšle v listih po zbirki (Češmin je lepa izjema), da jim manjka pesniške nujnosti. V njih je vse preveč ugotavljanja, vse preveč splošnega, torej skoraj samo zunanje oblikovanje, premalo pa resničnega, enkratnega doživetja.

Če nas toplo prevzema lepota prikrite erotike v njenih naravnih občutjih, koliko večja in bolj ganljiva je sila njene prave ljubezenske pesmi. Mnogi pesniki so se z veliko srečo vživeli v žensko dušo in jo pogodili v najskritejših koticah. Ali to bo človek kmalu opazil, da je pesem vendarle delo moža. Moška je vsa jasnost, s katero je presojeno žensko čustvovanje, ki je tako postalo nekam splošno. Tudi pri Gradniku je žena kljub vsi zadetosti videti kakor samo en ali malo razgiban prerez ženske duše, ki se mu očitno pozna pesnikov pečat. Vzemimo pa rusko pesnico Anò Ahmatovo, ki je nastopila ob času moderne. Omamo ljubezni, ki jo občuti žena, podaja njena pesem vse drugače neposredno. Kakor iz sanj se ovijajo človeka svetli pobilski, ki tonejo v nejasnost in zbujajo s svojim »nelogičnim«, nepričakovanim in nepreračunljivim nastopanjem iz nedoločljivih globin pod zavestjo še trpkješo napetost doživljaja. Ta trpnost

in podzavestnost ženske ljubezenske omame, ki jo izžareva njena pesem, ima pristen čar, ki je morda za moške še posebno privlačen, ker odkriva v njem nekaj značilno, izrazito ženskega. In nemalo tega pristnega čara najdeš pri Vidi Tauferjevi. Berimo le nekaj iz njenih Narcis:

Omanil me je težki vonj narcis.
Na deblo sem se trudna naslonila.
Njegova roka mojo je ovila.
Pobožal mi je kito plavih las.
Narcise bele, v travi razmetane,
narcise moje, zvezde belih sanj,
odtrgane, vse tihe in vdane,
ve ste ko toplá, tiha misel nanj.

Koliko nežnega trepeta v ljubezni zgubljene ženske duše, koliko njene trpne vdanosti je položene v te tihe, mehke verze, v te tihe, mehke podobe, ki trepetajo iz nejasnosti, v kateri bo videl kdo samo nedognanost! To vdanost in navezanost na močnega, v svetlih višinah, po samostojni poti hodečega moža, ob katerem sveti ženska svojo življenjsko opravičenost, lepo izražajo verzi Žene:

Jaz sem le trta,
a ti si drevo,
kako bi te vsega ovila!
Jaz sem le zemlja,
a ti si nebo,
kako bi brez tebe molila?

Sence boleče ječijo z menoj,
na tebi se sonce leskeče.
Zvezde velike zvenijo s teboj,
na meni še cvetje trepeče.

Ljubezen, trepet spominov nanjo, ki jih neprestano zbujá zlasti pomladna narava (Pomladni soneti), to je osrčje in vir največje emocije v poeziji Vide Tauferjeve. To je resnično njena pesem, pesem, ki je ne moreš zamenjati s katero koli drugo. Obseg tega zares njenega sveta jasno ne more biti velik. Segá pa, kakor smo že povedali, tudi preko okvira čisto ljubezenskih izpovedi, na primer v naravna občutja, pa tudi v tiste pesmi, kjer se kaže njena duša že umirjena, ker se je zatekla v vero. Na priliko v ciklu Magdalena se je umaknila iz sveta zemeljske ljubezni, umaknila je svoje želje, a še zmerom pravi:

Tako je čudno velik čut srca...

Srčni čut, hrepenenje po ljubezni, vse to torej iz nje ni moglo splahneti. Poiskalo si je le drugega izhoda v verskem življenju in zato je zdaj Jezus mir, tolažba, svetloba in ljubezen.

Pesniški svet, ki je utrdil in bo ohranil ime Vide Tauferjeve, torej ni posebno razgiban. Tudi o njeni besedi bi mogli reči podobno. Melodiozna in mehka je zelo, teče prijetno, da včasih kar prezreš lepo podobo, ki je vmes zasejana. Neka fina, krhka lepota je v njeni muziki. Je pa tudi, kakor je dobro povedala Silva Trdina v Dejanju, večkrat že blizu enoličnosti, ker je sestavljena, če govorimo slovnično, skoraj iz samih prostih stavkov ali kvečjemu priredij, nekako skladana verz na verz. Zato dobiš včasih konec, ki je nekam brez prave zveze pritaknjen, vmes pa tudi take stavke, kjer se očitno čuti, da je pesnici zmanjkalo pri-

mernega izraza, da je morala mašiti ali postati nerazumljiva ali vsaj ne prav jasna in le približna.* Toda zaradi tistih pesmi, v katerih nam je odstrla nežno žensko dušo, trepetajočo pred obličjem skrivnostne, omamne narave in ljubezni, zaradi tistih čisto njenih pesmi je moramo biti veseli, ji biti hvaležni in jo ljudem pokazati. In pokazati jo je treba tudi tistim, ki imajo premalo čuta za poezijo in ji zato izbirajo bolj učinkovitih, socialnih, bolj veselih, »zdravih« poti. Ona sama je po večini še najbolje izbrala.

* Glej konec pesmi na str. 47, ki je brez prave zveze, nejasni konec na str. 42 malo razumljivi pesmi na str. 43 in 45, zraven šibkosti kakor minute blede (26); ko se *prihod Boga rodi* (49); *pili iz steklenih čaš* (51), med latjem ajde stršijo siva zrna kot *studenci* (52), večnost brez oblike, dasi prikaže nove like (54).

Sporazum s Hrvati

Besedilo sporazuma, ki je bil podpisan 20. avgusta t. l.:

1. Treba je sestaviti skupno vlado. Ta vlada bo po pristanku merodajnih činiteljev in na podlagi čl. 116 ustave izvršila ustanovitvev Hrvatske banovine, prenesla od države nanjo odgovarjajočo pristojnost in izdala politične zakone. Vlada bo v soglasju z merodajnimi činitelji pripravila vse, kar je potrebno za preureditev državne zajednice.

2. Savska banovina in Primorska banovina kakor tudi okraj Dubrovnik, Šid, Ilok, Brčko, Gradačac, Derventa, Travnik in Fojnica se bodo spojili v eno enoto, ki se bo imenovala Hrvatska banovina. Dokončni obseg Hrvatske banovine se bo določil o priliki preureditve države. Pri tem se bodo upoštevale gospodarske, socialne, zemljepisne in politične okolnosti. Pri tej priliki se bodo izločili iz gori imenovanih okrajev, ki so pripojeni Hrvatski banovini, občine in yasi, ki nimajo hrvatske večine.

3. Z novimi enotami bo v državi zagotovljena enakopravnost Srbov, Hrvatov in Slovencev, kakor tudi enak postopek glede njihove udeležbe pri izvrševanju javne službe. Prav tako bo zagotovljena enakopravnost sprejetih in priznanih veroizpovedi. Z ustavo se bodo zajamčile enake

osnovne državljanske in politične pravice.

4. V pristojnost Hrvatske banovine se bodo prenesli posli kmetijstva, trgovine in industrije, gozdov in rudnikov, gradb, socialne politike in narodnega zdravja, telesne vzgoje, pravosodja, prosvete in notranje uprave. Vsi ostali posli ostanejo v pristojnosti organov državne oblasti na vsem državnem ozemlju. Prav tako ostanejo v pristojnosti državne oblasti tudi posli, ki so posebnega pomena za splošne interese države, kakor n. pr. skrb za državno varnost pobijanje protidržavne in rušilne propagande, izvrševanje policijske poročevalske službe, osiguranje javnega reda in miru. Za izdajanje državljanstva je pristojna banovina razen za izdajanje državljanstva v izjemnih primerih ter za odzemanje državljanstva. — Rudarska zakonodaja in rudarska podjetja. Pri izdajanju rudarskih koncesij, ki zanimajo tudi narodno obrambo, bo postopala banovina v sporazumu z vojaško upravo. Če ne bi prišlo do sporazuma, odloča ministrski svet. — Gradnja in vzdrževanje državnih prometnih sredstev in ostalih državnih objektov. — Verske zadeve. — Mednarodni pravni promet. S tem, da se pravna pomoč v izvenspornih stvareh vrši direktno preko sodišč; zunanja trgovina

kakor tudi trgovina med banovinami in ostalimi deli države (edinstvo carinskega in trgovinskega področja); zakonodaja o meralih in utežih, o zaščiti industrijske lastnine, o poslih zasebnega zavarovanja z zavarovalnimi družbami; menično pravo, čekovno pravo, konkurzno pravo, obligacijsko pravo, pomorsko pravo in avtorsko pravo — predpisovanje kazni za prestopke proti predpisom o predmetih državne lastnine — postavljanje na zakonski način osnovnih načel o krajevnih samoupravah — splošna načela meničnega prava in zavarovanja kakor tudi splošna načela vojaškega prava. Zaradi zagotovitve narodne obrambe se bo zametil vojaški upravi potreben vpliv na poprišču proizvodnje in prometa. Vlada se bo lotila prenosa pristojnosti z države na Hrvatsko banovino takoj po ustanovitvi te banovine. Da bi mogla uspešno izvrševati posle v svoji pristojnosti, se mora Hrvatski banovini zagotoviti potrebna finančna samostojnost. Končne kompetence Hrvatske banovine se bodo odločile o priliki preureditve države.

5. Zakonodajna oblast v stvareh iz pristojnosti Hrvatske banovine izvršujeta kralj in sabor skupno. Sabor sestavljajo zastopniki, ki jih ljudstvo voli s splošnim enakim nepo-

srednim in tajnim glasovanjem s predstavnostvom manjšin. Upravno oblast v stvareh iz pristojnosti Hrvatske banovine izvršuje kralj preko bana. Bana Hrvatske banovine imenuje in razrešuje kralj. Ban je odgovoren kralju in saboru. Vsak pisмени akt kraljevske oblasti v poslih Hrvatske banovine podpisuje ban in nosi zanj odgovornost. Sodno oblast v Hrvatski banovini izvršujejo sodišča. Njihove razsodbe in rešitve se izrekajo in izvršujejo v imenu kralja na podlagi zakona. Državi se zagotavlja nadzorstvo nad izvršitvijo ustave in državnih zakonov od strani banovinskih oblasti. Za rešitev sporov glede pristojnosti države in banovine in za ohranitev ustavnosti zakonov se bo ustanovilo ustavno sodišče.

6. Obseg pristojnosti in položaj Hrvatske banovine bosta zajamčena s posebno ustavno odredbo, ki se ne bo mogla spremeniti brez pristanka te banovine.

7. Vlada bo izdala nove predpise o tisku, o združenjih, zborovanih in dogovorih, o volitvah narodnih poslancev, kakor tudi o drugih stvareh, v kolikor je to potrebno za izvedbo narodnega sporazuma.

Dragiša Cvetković, s. r.
dr. Vladko Maček, s. r.

Hrvatski politik o vlogi žene

V »Gospodarski slogi« piše dr. Rudolf Bičanić o vlogi žene v našem javnem življenju in zahteva, da postane tudi žena subjekt javnega življenja, kajti danes tudi žene ne morejo več ostati ob strani, kadar gre za delo, ki naj bo v korist skupnosti.

Na mnoge ugovore, da se žene ne smejo mesati v politiko, da je njih mesto v hiši, da se poročé in vodijo gospodinjstvo, odgovarja dr. Bičanić s sledečimi številkami:

V savski banovini pride na 1.316.000 moških 1.388.000 žen, torej 72 tisoč žen več kot moških. Od teh je sposobnih za poroko 545.000 moških in 600.000 žen, t. j. 57.000 žen več kot moških. To pomeni prav toliko neporočenih žen. Danes pride na 100 poročenih žen 10 takih, ki nimajo nikake možnosti za poroko.

Z gospodarskega stališča danes tudi poroka sama ni enostavna zadeva. Po statistikalih nastane vsako leto 36 tisoč novih gospodinjstev. Zanje je treba zadostnih sredstev,

zato je število sklenjenih zakonov nujno v zvezi z občo blaginjo v deželi. To se da dobro primerjati n. pr. tudi s padanjem cene agrarnih proizvodov od leta 1926: do pred dvema letoma in njih dvigom v zadnjih dveh letih.

Svojo sposobnost za javno delo so pokazale žene z delom v raznih poklicih. Tako je v savski banovini od 377.000 gospodarstev 65.000 kmet. gospodarstev popolnoma v ženskih rokah; torej vodi vsako peto gospodarstvo ženska.

Velik je tudi del žen v industrijskih, obrtnih in trgovskih podjetjih. Od 46.000 industrijskih in obrtnih podjetij jih je 7.000 pod samostojno upravo žene, od 12.600 trgovskih podjetij jih vodijo 2.000 žene, v svobodnih poklicih je 2.000 moških in 800 žen.

Veliko je število delavk in nameščenk. Od 70.000 moških delavcev in nameščencev jih je 16.400 žen. V trgovini je na 33.200

moških nameščencev 9.400 žen. V javnih službah 38.200 moških in 9.300 žen.

Pripomniti je treba, da so žene razmerna močno udeležene tudi pri najtežjih delih, tako pride na 52.000 dnevničarjev 40.000 žen.

V vsej državi je danes 4.400.000 gospodarsko aktivnih moških in 2.200.000 žen, ki se same z delom preživljajo.

Dejstvo, da so žene v toliki meri udeležene v javnem in gospodarskem življenju, ni samo posledica vojne, kakor nekateri trde. Že pred vojno je bilo v Hrvatski in Slavoniji 53.000 gospodarstev, 6.000 obrtnih in 1.700 trgovinskih obratov, ki so jih vo-

dile žene. Poleg tega je bilo 4.500 uradnic in 7.000 delavk.

Iz tega sledi, da je ženino delo na gospodarskem polju izredno važno. Če ima žena kot gospodarska enota toliko vpliva na naše javno življenje, je jasno, da mora v tej zvezi tudi politično sodelovati. Žena ne bo več le član humanitarnih, verskih in pevskih društev, ampak bo vse bolj prodirala tudi v gospodarske, sindikalne, strokovne in zadružne ustanove. Nujno je zato, da dobi žena končno že enkrat volivno pravico.

Isto, kar velja za Hrvatice, velja nedvomno tudi za Slovenke in Srbinke.

Umetnost

Naš odnos do gledališča

Mogoče je do malokatero umetnostne panoge odnos publike tako živ in neposreden kot vprav do dramskih stvaritev, ki jih dozivljamo na odru. Saj tukaj nosilci umetnostnega izraza niso slike, kipi, ampak živi ljudje — igralci. Problemi, ki jih odrske stvaritve obdelujejo, so ali globoko človeške in se dotikajo najglobljih plasti človeške duše (n. pr. klasika); ali pa so težave naših dni našle svojega izraza v moderni drami.

Za odnos publike do gledališča je odgovorno predvsem gledališče samo, kritik in slednjič bolj ali manj vzgojen gledalec. Razmerje med temi tremi je čvrsto. Saj si gledalec želi lepih dram, dobrih komedij, prvovrstne zasedbe, okusne scenerije in igralci so srečni ob topli publikii, ki z odkritosrčnim priznanjem sprejema njih trud v stremljenju za umetniško izoblikovanim odskim likom. Igralci in gledalci so v eno povezani, tretji — kritik, pa je posredovalec med njimi. Gledališče posluša kritika kot glas iz publike, publika pa se preko kritika skuša približati vrednotam odrskega dela in se uči ceniti igralsko umetnost. Za odnos publike do gledališča je kritika v veliki meri odgovorna, saj ume s suverenim pojasnilom sugerirati mnenje predvsem gledalcem.

Gledalci morajo ceniti svoje gledališče. Zavedati se morajo v dobi, ko zmaga film, vrednosti neposrednega odrskega podajanja,

ki na svojski način prekaša podajanje v filmu, kakor je vrednost originala višja od vseh reprodukcij. Gledališče more s svojimi deli nuditi občinstvu predvsem lepoto v delih, ki vsebujejo vrednote razmišljanja, plemenitenja, zabavo, z eno besedo kultivirajo. Popolnost odrskega podajanja bi morala dvigniti občinstvo, da bi ne hodilo poslušat samo zgodbe, ampak bi s svojimi zahtevami po dovrešni odrski stvaritvi dvigalo raven dramske kulture. Te zahteve se nanašajo predvsem na oblikovno stran, ki jo gledamo v harmoniji barv, luči, senc, tonov, melodij, kultiviranega odrskega gibanja, vzorne recitacije.

Zavedati se moramo: gledališče vodi in vzgaja, v gledališču mora tleti neutešna želja po vedno lepšem in boljšem, po izpopolnitvi; in ta želja se kaže v delu. Gledališče, ki streže občinstvu, je izglubljeno in zapisano smrti, kakor je nesposoben ali nepošten umetnik, ki izdeluje, kar množici ugaja. Občinstvo postane lahko skupina ljudi s prefinjenim etičnim in estetskim čutom, ki jih razmišljanje ne utruja in ga ne odklanjajo, ampak jim je v uteho; občinstvo pa lahko ostane ob gledališču, ki mu streže le množica — lačna »kruha in iger«. Za eno ali drugo je odgovorno le gledališče in ne občinstvo.

Kritika pa je tista žila, po kateri se pretaka živa kri, ki spaja miselnost idealnih gledaliških delavcev in svojemu gledališču udanih gledalcev.

K. V.

Nekaj misli ob pričetku nove sezone v naših kinih

Danes nihče več ne dvomi v velik pomen filmske umetnosti, v vpliv, ki ga ima film na ljudi. Ogromno je število obiskovalcev kina na vseh petih delih sveta. Tudi pri nas Slovencih si je film priboril vstop v zadnjo vas preko prosvetnih ali sokolskih domov. Majhen pa je odstotek filmskega občinstva, ki ume filme tudi kritično ocenjevati in jih po etični in estetski vrednosti postavljati tja, kamor spadajo.

Kadar govorimo o filmu, če je vreden, dober, lep, mislimo v prvi vrsti na njegovo vsebinsko stran, ocenjujemo literarno vrednost zamisli in izvedbe, zahtevamo n. pr. več psihološke doslednosti v zgradbi in poteku zgodbe. Zgodovinski filmom očitamo včasih potvarjanje zgodovinskih dejstev, bodisi v korist narodu, ki je film izdelal, ali celo v veselje glavni igralki; kar je filmov snemanih po literarnih delih (n. pr. ameriška dela po Dickensu, Shakespearju), nas redko zadovolje z zvestobo do originalnega teksta, če izvzamemo nekatere francoske po novelah St. Zweiga. Ameriški glasbeni in plesni filmi so tehnično brezhibni, le da je povprečnemu evropskemu inteligentu malce neprijetno življati se v plehko, prosojno in preračunano grajeno zgodbo, ki spremlja do skrajnosti točno in virtuosno izvajano muziko in ples. Umetniško stran filma pa gledamo predvsem v izvajanju vlog posameznih igralcev, (igra, petje, ples) z ozirom na tehnično izvedbo ter intuitivno čustveno podajanje, za katerim naj bi stala vsa globoka človeška igralčeva osebnost. Pri tej formalni izvedbi mislimo na režiserjevo delo pri snemanju filma, na fotografsko stran izdelave, na osnovni ton, ki spremlja in podčrtava zamisel in izvedbo filmskega dela.

Najvažnejša pa je presoja o etičnem vplivu, ki ga ima film na gledalce. Saj je vpliv filma nedvomno močnejši nego vpliv beriva in odstotno je mnogo več ljudi, ki hodijo redno v kino, kot onih, ki se seznanjajo s sodobno literaturo na našem ali svetovnem trgu. Saj je film po svojem bistvu last širokih množic.

Pri nas se je dosedaj vprašanju filma posvečalo malo (Kreft, Brenk; sestavki v

»Književnosti« in »Sodobnosti«) ali nič pozornosti, tako od strani umetnostnih kritikov kot pedagogov. In vendar ima samo Ljubljana 7 kino-dvoran, v katerih se vsak teden dvakrat menjavajo programi, skoraj vsak trg v Sloveniji ima kino in naš človek vidi ogromno število predvsem ameriških filmov. Mimo teh si je k nam utrl pot tudi francoski in češki film poleg redkih poljskih, ruskih, norveških in italijanskih. Pred ameriško in nemško proizvodnjo prednjači po umetniški kvaliteti francoski film. Ameriške filme označa neprekosljiva izdelanost in preciznost v tehničnem oziru, dobri igralci, poleg tega pa za nas malo naivna aktualna vzgojna tendenca in večkrat plehkost, preračunana učinkovitost na čustva gledalcev, včasih pa tudi prisrčno neumna naivnost, ki odbija kultiviranega evropskega gledalca. V zadnjih letih se je število dobrih ameriških filmov zvišalo, kakor je na drugi strani število vrednih nemških filmov izredno nizko vključno dejstvu, da imajo Nemci dolgo vrsto odličnih igralcev in igralk, ki se pa v tendencioznih novejših filmih ne morejo uveljaviti.

Pri nas se o filmu razmeroma malo piše. Dnevnik prinašajo reklamo za nove filme, ki je vedno hvalisava in polna superlativov, resnično vrednost filma (najsí bo ta v dejstvu, da je film sneman po dobrem, literarno vrednem tekstu, ali da ga je izdelal režiser — umetnik) pa le redko ali nikoli ne omenjajo. »Slovenski dom« ima posrečenega, precej razgledanega poročevalca o filmih, ki s hudomušnim cinizmom okrcava neumnosti in povečini dobro nakazuje vredno in nevredno v filmu. Strokovne filmske kritike pa za enkrat še nimamo.

Ob tem moram opozoriti še na žalostno slovensko pojavo, ki pod naslovom »kino-revija« izhaja v Ljubljani od decembra 1958. Do danes je izšlo 9 števil. Namenjena je kino-obiskovalcem. Na kakšni višini je program te slovenske kino-revije, nam najlepše pove uvodni sestavek prve številke: »Naša revija bo informirala čitalke in čitalce, v prvi vrsti kino-obiskovalce, o važnejših filmskih novicah, prinašal bo popularne šlagerje in skrbela seveda tudi za zabavo, ki je posebno današnjem človeku potrebna kot vsakdanji kruh«. Revija obljublja seve tudi »srčnega zdravnika«, film-

ske igralce izza platna, nagradna tekmovanja, itd. V vseh dosedanjih številkah se govori le o nemških in ameriških filmih (prosto po nemških filmskih zbornikih). Sodelavcem te revije bržkone še ni prišlo na misel, da utegnejo tudi Francozi, Čehi, Poljaki, severni narodi imeti svojo kvaliteto filmsko proizvodnjo. Sicer pa bi tudi popravki s te strani prav nič ne zalegli v reviji, ki je s svojimi prevodi zakulisnih zgodb in originalnimi »krasnimi ljubavnimi romani« in nedvomnimi oglasi za sestanke tako izrazil šolski primer literarne plaže, da mu pri nas ni najti enakega že več let. Tako nekvalitetne kino-revije nima noben narod na svetu.

Objektivna filmska kritika bi bila za nas velikega pomena, saj raste število kino-objevalcev iz dneva v dan. Poročilom o filmih pa je namen, da vzgoje resno, elitno kino-publiko, ki bo razlikovala med vrednim in nevrednim na platnu z umetniškega vidika, ki si bo priborila vsaj napise pod fotografijami v svojem jeziku in bo bojkotirala plehke, nevredne filme ter prizuala prvo mesto filmom, ki mogoče niso toliko zabavni, zato pa tople človeški, globoko etični in estetski vsaj neoporečni, če že ne na višku. Taki filmi bodo po svoje pripomogli kulturni rasti našega mladega, majhnega naroda, ki se mu stavljajo vsak dan nove zahteve od vseh strani kulturnega življenja.

K. V.

Simbol slovenske žene — kulturni godek izza zadnjih časov. V Ljubljani stoji v parku pred muzejem na lepem podstavku spomenik »Simbol slovenske žene«. Obsojen je bil na kratko dobo, kajti neko noč so ga linčali. Sedaj še stoji — toda z razbito in počrnjeno glavo. Nato so dnevniki objavili obsežna poročila o tem dogodku. Zdi se, da ni nihče imel namena braniti kip kot umetnino. Sporno je bilo le vprašanje, ali izpričuje tak način javnega odklanjanja civilizacijo ali necivilizacijo naroda.

Kip je doprsen in predstavlja močno ženo

kmetico, ki objema z desnico kravjo glavo, z levico snop žita, otrok v povoju pa leži med tema dvema pojmom dela, kar hoče najbrž poudariti, da ima slovenska žena polne roke dela. Sedanja razvalina tega dela je jasen dokaz, da bi nihče ne želel, da bi bila slovenska žena v kaki potezi podobna omenjenemu kipu. Izraz, ki ga vidimo na kravji glavi, je top in neumen, toda enakega je umetnik ustvaril slovenski ženi kot simbol. Nos, ki je sedaj odbit, je bil po obliki izbran v ptičjem kraljestvu. Prsti na rokah so izredno kratki in debeli ter roke popolnoma brezizrazne. Simbol slovenske žene ne more biti v zamisli, da se je žena vsled preobilnega dela ponižala v živalsko topost, si deformirala glavo in obrabila roke. Pravi izraz slovenske žene je njena notranja vzvišenost in plemenitost, ki ne kloni, četudi mora podpirati tri vogle in prenašati najtežja življenjska bremena. Kakor meščanka tako tudi kmetica danes ni brez izobrazbe, ter ima tudi smisel za lepoto in globino. Obraz in kretnja pa sta izraz človekove duše, kar upošteva vsak umetnik.

Razstava naših likovnih umetnic. Ta mesec bo v Zagrebu razstavljal Klub hrvatskih likovnih umetnic. Prireditve se bodo udeležile tudi nekatere slovenske umetnice. Od 25. oktobra do 25. novembra pa bodo imele slovenske upodablajoče umetnice svojo razstavo v Jakopičevem paviljonu. Kakor kažejo priprave, bo zbirka res pestra in zanimiva.

Avgusta Danilova, slovenska igralka, je praznovala 24. m. m. svojo sedemdesetletnico. Po rodu je Ljubljanka in se je s 15 letom posvetila odru, kateremu je ostala zvesta nad 40 let. Jubilatka spada v vrsto naših igralcev-pijonarjev, katerih imena bodo blestela v zgodovini naše kulture v pozne rodove. Avgusta Danilova se je izkazala tudi kot voditeljica dramske šole. Velike zasluge si je pridobila za našo dramo v Trstu in Clevelandu, za kar ji moramo biti še posebno hvaležni. Jubilatki naše iskrene čestitke!

Javni dogodki, ki morajo zanimati tudi žene

Doma:

Nova vlada. Takoj ko je kraljevi namestnik knez Payel pristal na sporazum, je vlada demisionirala ter je bila sestavljena nova, v kateri je predsednik zopet Dragiša Cvetković, podpredsednik Vladko Maček ter še štirje hrvaški ministri. Od slovenskih ministrov je ostal v vladi dr. Miha Krek.

Senat in skupščina razpuščena. Razveljavljeni so mandati vseh sedanjih senatorjev, ki jih je imenoval kralj ali pa so bili »voljeni«. Volitve senatorjev se bodo izvršile po predpisih zakona o volitvah senatorjev. — Prav tako je razpuščena narodna skupščina, »izvoljena« na dan 11. decembra 1938. S kraljevim ukazom se bo naknadno določilo, kdaj se bodo vršile volitve narodnih poslancev v vsej kraljevini za novo štiriletno skupščino. *Novi hrvaški ban je dr. Ivan Šubašić*, podban pa *dr. Ivo Krbek*, vseučiliški profesor v Zagrebu.

V Sloveniji se začenja prebujati narodna zavest v širših plasteh ljudstva. To kažejo zlasti prireditve narodnih organizacij. Tako je bil letošnji *občni zbor Ciril Metodove družbe prava narodna manifestacija* v našem obmejnem Ljutomeru. To je bila 50. skupščina te narodno obrambne organizacije, ki skrbno hdi vsepovsod, kjer je ogrožen naš narodni obstanek ali je v nevarnosti nemoteni napredek našega naroda. Spomenica, ki je bila sprejeta, kaže, koliko dela imajo na tem polju vse plasti našega naroda, posebno pa naše izobraženstvo. Zlasti pa je skupščina opozorila državne in samonpravne oblasti na perečnt obmejnih problemov in jih poziva, da se nemudoma in načrtno lotijo njih reševanja.

Narodni praznik sv. Cirila in Metoda smo praznovali letos Slovenci prav tako slovesno: po naših obmejnih gričih so goreli kresovi, ki so oznanjali tujcem, da je to naša zemlja, ki si je ne damo iztrgati; po oknih naših domov so gorele sveče, ki so pričale, da so ti domovi *slovenski* in hočejo slovenski tudi ostati.

Banski svet se je v juliju sestal k izrednemu zasedanju z nalogo, da zastavi prve temelje rešitvi enega najbolj perečih socialnih vprašanj, to je *socialno zavarovanje*

viničarjev. Sprejet je bil načrt, ki gotovo ni idealen, a vendar pomenja važen socialni in gospodarski napredek.

VIII. Mariborski teden. V osemletni verigi mariborskih tednov pomeni letošnji prav poseben uspeh, kajti festival slovenskih narodnih običajev, ki se je vršil v njegovem okvirju, mu daje izredno kulturno vrednost. Ogromne množice so z veliko ljubeznijo spremljale vsak gib poskočnih štirsko-panonskih skupin, kakor tudi umirjenejših belokranjskih skupin. Žene so se zamislile ob dekletu, ki jo tovarišice vlačijo jokajočo v svinjskem koritu, ker se pač ni mogla v predpustu poročiti. V belokranjski skupini pa nas je prevzemalo čustvo neke stare poganske svetosti, ko smo slišale enakomerno, proseče petje Kresnic, ki je ostanek kresnega obreda, kjer so sodelovale žene podobno kakor pri Rimljanih Vestalke.

Obhodi narodnih noš, posebno njihovo vedro prepevanje zvečer po mestu, je v topllem soglasju vezalo mesto z deželo.

Slik tokrat ni bilo razstavljenih razen dveh, treh, pač pa kipi Mariborčana Sojca in nekaterih drugih. Predica, velik kip, ki predstavlja Slovenko v narodni noši in je last tovarne Hutter, nas je spominjala vseh onih žena, ki so prisiljene služiti svoj kruh po mariborskih tekstilnih tovarnah.

Vezene s slovenskih narodnih noš pa smo srečale predvsem v oddelku Mariborskega ženskega društva, kjer je razen avb in peč bilo razstavljenih nekaj prelepih, kakor sanje tenkih prtov in prticev, delo naših žena, katero z umetniškim uspehom vodi gospa Anica Ašič v gmotno korist vezilj samih, ki tudi prevzemajo naročila. *M. O. S.*

60-letnico hrvaškega voditelja Vladka Mačka je proslavil hrvaški narod posebno slovesno. To so bili zgodovinski dnevi nemajhne strnjnosti vse Hrvatske. Z rojstno proslavo je bila v Zagrebu združena tudi otvoritev »Doma Gospodarske sloge«, ki bo središče gospodarskega in prosvetnega dela hrvaškega naroda.

Prof. dr. A. Zalokar, šef ženske bolnišnice v Ljubljani, praznuje te dni 20-letnico svojega udejstvovanja na tem zavodu. Po njegovi zaslugi je iz tesnega porodniškega

oddelka v splošni bolnišnici nastala današnja ženska bolnišnica. G. dr. Zalokar ima kot odlični ginekolog in socialni delavec velike zasluge za naše ženstvo, ki se ga ob tej priliki spominja s toplimi čestitkami, želeč mu obilo uspehov pri njegovem požrtvovalnem delu.

Gasilski kongres, ki je bil letošnje počitnice v Ljubljani, je predstavljal svojevrstno prireditev, kakršnih nismo vajeni, čeprav je kakor mnogi drugi kongresi privabil iz vseh pokrajin naše države tisoče in tisoče ljudi. Pri svečani povorki, na zborovanju in ob nastopih ni bilo na lieu udeležencev ne športnega zanosa, ne verske vdanosti, ne strankarske prenapetosti — mladost in starost, spol in vera, vse je bilo združeno v stremljenju proti edinemu idealu: pomoč bližnjemu. To čustvo požrtvovalnega človekoljublja brez kakršne koli sebičnosti je odevalo našemu Kranjcu pod dežnikom, ponosni Vojvodinki s simbolnim žitnim vencem, orjaškemu Črnogorcu in zajetni muslimanki v šalvarih, samozavestni mladini in resni članici v mirni dostojanstveni uniformi. Ko so korakali v svečanem sprevodu s pestrimi prapori in zgodovinsko prikazanimi gasilnimi pripravami, se je marsikateremu gledalcu vzbudila hvaležna, a težka misel: če bo tudi v naši ožji in širji domovini udarilo plat zrona, boste prav gotovo vi med prvimi stopili v reševalno armado. V vaših požrtvovalnih vrstah je prostor za vsakega moža in vsako ženo, ki čuti smisel za neсеbično pomoč bližnjemu in domovini.

Naši bratje in sestre za mejami:

»Srečanje z našimi iz tujine«

Pod tem naslovom je koncem julija t. l. zasedala v Ljubljani Izseljenska zbornica. Vodil jo je zaslužni zaščitnik naših izseljencev p. Kazimir Zakrajšek. Že sam pogled na udeležence je bil kaj zanimiv. Poleg zastopnikov domačih društev in ustanov je bilo mnogo tujih obrazov — redovnikov iz najbolj oddaljenih predelov sveta, kjer živi slovenski izseljenci. Govorniki so s posebno vneto obravnavali zlasti dve vprašanji: kaj pričakuje domovina od izseljencev, kaj pričakuje izseljenstvo od domovine? Pri tem so se ozirali na vse skupine, ki so se kakor koli

ločile od svoje narodne celote: izseljenci po Evropi in drugih celinah, sezonsko delavstvo v inozemstvu in po drugih banovinah, zamejni živelj in preseljenci v drugih pokrajinah naše države. Govorniki so se ustavljali ob žalostnem gospodarskem, moralnem in kulturnem stanju teh delov našega naroda ter kazali pota in sredstva, ki bi jim mogla prinesiti izboljšanje. Malo je bilo besed, ki so pripovedovale razveseljive vesti o življenju teh ljudi.

Zanimiva je bila ugotovitev mladega duhovnika iz južne Srbije. Tam žive slovenska dekleta kot gospodinjske pomočnice, slab glas gre o njih samih in njihovih delodajalcih. Toda po sodbi omenjenega duhovnika so naša dekleta pridna in poštena. Moralna nevarnost v teh pravoslavni in muslimanskih krajih ni nič večja kakor v katoliškem Zagrebu. Vzrok, da baš v teh krajih toliko naših deklet propada, je v dejstvu, da prihajajo dekleta že pokvarjena tja. Zato naj bi pristojne oblasti strogo pazile, da pošiljajo od doma le dobra, poštena dekleta. Moški preseljenci so zlasti rudarji in drugi delavci; ko bi ne bilo med njimi toliko pijančevanja, bi bil tudi gospodarski položaj ugodnejši. Umevno je, da je govornik pripovedoval o verskem življenju preseljenih Slovencev; tudi tu je ugotovil: naši ljudje tam katoliške vere ne izgube, še utrdijo se v njej, če so jo le prinesli s seboj. Večja pa je nevarnost glede jezika, ker nimajo prilike za pouk v materinščini. Domače prebivalstvo spoštuje katoliško veroizpoved priseljencev, rado pa jim očita mednarodnost in dvomi nad njihovim rodoljubjem.

Žalostno poglavje tvorijo danes sezonski izseljenci, saj često hodijo po kruh k svojemu sovražniku. Tujec navadno ne išče v našem človeku delavca, temveč agenta za svoje prikrite in odkrite namene. Kjer se mu to ne posreči, ga skuša navadno gospodarsko in moralno upropastiti. V tem pogledu je govornik navajal pretresljive dokaze. Znani so mu primeri, ko so delavcem odračunali nedeljo, če so se izgovorili, da niso prišli na delo radi bolezní. Ako pa so navedli za vzrok izostanka gostilno in zabavo, so jih pohvalili in jim tudi izplačali polno mezdó. Pri tem zasledujejo tuji gospodarji dvojni cilj: naš delavce naj pusti denar pri njih, v njihovi državi, sam pa naj

se vrne kot moralna in gospodarska propalica, ki bo svojem rodu le v breme in pohujšanje. Največja tragika za naš narod je v tem, da se do poslednje ure tega podlega tujčevega početja nismo zavedli! Prav tako nismo nadzorovali uporabe sezonskega zasluzka; v pre mnogih primerih potrošita sezonski delavec in delavka prisluzeni denar doma za pijačo oziroma lišp. Tako je gospodarska pridobitev sezonskega dela v mnogih primerih brez praktičnega pomena. Kako poučno je zaključil pismo obmejnemu župniku tisti delavec, ki je pisal: Ob slabi hrani moram delati 14 ur na dan; če bi doma tako živel in tako trdo delal, bi gotovo tudi zaslužil toliko...

Med razpravami, ki so se tikale ostalih skupin našega, od matične celote odtrganega življa, so bile zlasti važne ugotovitve, kaj pričakuje domovina od izseljencev, posebno od onih, ki žive v svobodnih državah. Kakor je imelo jugoslovansko izseljenstvo med svetovno vojno važno nalogo in neizpodbitno zaslug za ustanovitev samostojne jugoslovanske države, tako se lahko tudi v bodočnosti zgodi, da bo baš nanje odpadel glavni in najuspešnejši delež v borbi za ohranitev naše slovenske in jugoslovanske neodvisnosti.

P. Hočevarjeva

Kako rešuje Nemčija manjšinsko vprašanje. Hitler in Musolini sta se sporazumela, da se vprašanje nemške manjšine v tistem delu Tirolske, ki pripada Italiji, reši na ta način, da bo moralo okrog 200.000 tirolskih Nemcev zapustiti svoje domove in se naseliti po raznih krajih Nemčije. Navidezen vzrok temu je namera, da se med obema državama enkrat za vselej odstrani kamen spotike, ki jo predstavlja nemška manjšina v Italiji, toda izkazalo se je, kakor trdijo nekateri listi, da je ozadje tega strašnega načrta, ko bo toliko tisoč ljudi izgubilo svojo zemljo in domovino, povsem drugačno. Na južnem Tirolskem naj bi bil v primeru vojne sedež vrhovnega poveljstva nemških in italijanskih oboroženih sil, kajti ta pokrajina je zemljepisno resnično središče osi Rim-Berlin. Od tu se morejo najbolje združiti vse akcije, ki bodo potrebne proti Poljski in Franciji, na Severnem in Sredozemskem morju. V tem delu Tirolske so tudi krasni hoteli, ki bodo izvrstno služili za nastanitev generalštabnih oficirjev in

uradništva. Najvažnejše pa je, da ni nikjer v Nemčiji niti Italiji pokrajine, ki bi bila tako zavarovana proti letalskim napadom kakor Južna Tirolska. Torej je odrejena preselitev samo manever, ki opravičuje tudi izgon vseh tujcev.

Kulturno prizadevanje koroških Slovencev. V Šmihelu pri Pliberku so po dromesečnih prošnjah vendarle smeli prirediti preprosto slovensko igrico »Revček Andrejček«. Z igro je bil zvezan kratek nagovor, v katerem je govornik pozival Slovence k vztrajnosti in samopomoči.

Družina — ohranjenalka slovenskega življa. Iz koroške šole je izginila vsaka sled slovenske besede. »Koroški Slovenec« bodri zato slovenske rojake takole: »Vsaka tožba in vse malodušje okoli ljudske šole pri nas sta brezpredmetna. Računati moramo s položajem, v katerem se nahajamo, poudariti in naglasiti moramo samo eno: slovenska samopomoč! Domača družina, domača vas in lastni narod so občestva, v katera naj se mladi rod včleni — pri nas s pomočjo vzgoje v družini. Česar šola v našem primeru ne bo mogla nuditi naši mladini, zamore izpolniti vzgoja otrok v domači družini. Otrok naj doživi svojo družino, svoj dom in svojo domačo zemljo. Spozna naj življenje, ki se je odigralo na tem koščku grunta v verigi rodov. Vsaka vas na naši zemlji ima svojo narodno zgodovino. O njej priča nešteto narodnih pesmi, običajev in navad, o njej pričajo imena, posejana vse naokrog, o njej kričijo dogodki zadnjih desetletij, ustanove in organizacije, društveni domovi, ki zgovorno pričajo o rasti mladega slovenskega naroda.«

Po svetu:

Enenapadalna pogodba med Rusijo in Nemčijo je nedvomno najvažnejši dogodek v povojni zgodovini, ki je izzval po vsem svetu presenečenje in ponekod pravo zaprepasčenje. Pogodba, ki je prišla tudi za večino diplomatov povsem nepričakovano, je bila podpisana 23. avgusta in ima daljnosežen pomen ter se bodo njene posledice mogle pregledati v bližnji, deloma pa šele v daljnji bodočnosti. Pogodba po svojem besedilu ne predstavlja navedenega nenapadnega pakta, marveč mnogo več. Ker je to

besedilo tolike zgodovinske važnosti, naj ga zabeležimo v celoti v našo kroniko javnih dogodkov. Pogodba je sestavljena in podpisana v dveh izvornikih, v ruskem in nemškem jeziku, in se imenuje »Nenapadalna pogodba med Nemčijo in Unijo sovjetskih socialističnih republik« ter določa sledeče:

1. Obe stranki se zavezujeta vzdrževati se vsake nasilne akcije, vsakega napadalnega dejanja druga proti drugi, bodisi posamezno ali skupaj s tretjimi. 2. Ako bi bila katera obeh pogodbenih strank napadena od tretje države, druga pogodbeni stranka v nobeni obliki ne bo nudila tej tretji državi nikake pomoči. 3. Vladi obeh pogodbenih strank se bosta v bodoče stalno med seboj obveščali in posvetovali v vseh zadevah, ki se tičejo njunih skupnih interesov. 4. Nobena obeh pogodbenih strank se ne bo pridružila nobeni skupini držav, ki bi bila neposredno ali posredno proti drugi pogodbeni stranki. 5. Vsa morebitna bodoča sporna vprašanja se bodo med obema pogodbenima strankama reševala na miren način, s posvetovanji ali po razsodišču. 6. Pogodba velja deset let. 7. Pogodba naj se ratificira v najkrajšem času. Ratifikacijske listine se bodo izmenjale v Berlinu. — Podpisana sta na pogodbi Ribbentrop in Molotov.

Po prvem osupnjenju si je gotovo vsak, kdor se le malo zanima za današnji položaj na svetu, zastavil vprašanje: *kako je moglo priti do tega med dvema državama, ki sta si bili do zadnjega največji nasprotnici*, saj je Nemčija Rusijo imenovala »sovražnik države št. 1«? Pred vsem dokazuje pogodba, da igrajo v politiki vlogo samo jasni goli računi, ki so nedvomno vodili tudi podpisnici te pogodbe.

Pojavlja se še vprašanje, *kako se zadrže nasproti tej pogodbi druge države?* Razumljivo je, da so v Londonu in Parizu sprejeli to vest s silnim ogorčenjem. Pogajanja, ki sta jih obe državi vodili z Moskvo, so bila takoj prekinjena in sta obe delegaciji po nalogu svojih vlad zapustili Moskvo. Francija bo tudi odpovedala zavezniško in vojaško pogodbo, ki jo je imela še od prej z

Rusijo. Komunistični listi v Franciji so ustavljeni. Tudi socialisti v Franciji ostro napadajo komuniste. Italija je o nameravani pogodbi odnosno o pogajanjih vedela že mesece prej in sporazum odobrava. Najbolj zaprepaščena in užaljena pa je po vsem videzu Japonska, ki ni bila obveščena o pogajanjih ter postavljena kar pred gotovo dejstvo. Odpovedala je pakt proti kominterni, ki ga je imela z Nemčijo in Italijo. Kakor vse kaže, se bo sedaj pridružila Angliji, s katero je imela dosedaj neprestane konflikte na Daljnem Vzhodu. Tudi Španija je užaljena ter je sklenila odpovedati pakt proti kominterni, češ, da sedaj nima nobene vrednosti, odkar je Nemčija, kjer se je ta pakt rodil, sklenila sporazum s komunistično državo. (Glavna točka pakta proti kominterni zahteva, da se nobena članica tega pakta ne veže, niti ne sodeluje s komunisti.)

Nenapadalni pakt med Nemčijo in Rusijo je silno poostiril *splošni položaj v Evropi*. Francija ima v tem trenutku približno 1 milijon vojaštva pod orožjem, prav tako je Anglija napravila vse potrebno za primer vojne, v Poljski je pravo vojno stanje, pa tudi druge države so v strogi pripravljenosti in je položaj še bolj napet kot je bil lansko leto pred zasedbo Sudetov. Spričo te nevarnosti so vstali glasniki miru. Najprej se je oglasil belgijski kralj Leopold s pozivom na poglavarje držav, naj ohranijo mir. Tudi papež Pij XII. kliče narodom, naj se mirno sporazumejo. Za tem se je na isti način kakor lansko leto oglasil ameriški predsednik Roosevelt, ki je naslovil svoj apel na poljskega predsednika Moscickega ter z dvema poslančema na Hitlerja. Govoril je tudi angleški ministrski predsednik Chamberlain, ki je poudaril željo angleškega naroda za mirom, a je ponovil svoje obveze, ki jih je dal Poljski. Isto je storil francoski državnik Daladier. Mir v Evropi pa je slej ko prej odvisen od Nemčije, ki hoče za vsako cenó uresničiti svoje osvajaalne namene.

Po ženskem svetu

Pozor, žene Balkana! Demokratske žene iz Bolgarije pošljajo apel vsem ženam balkanskih dežel, v katerem pravijo med drugim: »Me, demokratske Bolgarke vam kličemo, da je prišel čas, da se čimbolj zblizamo k skupnemu delu, da tudi me pripravimo zdrave temelje balkanskemu sporazumu; da združimo vse sile za ostvaritev močnega obrambnega bloka balkanskih narodov. Šestdesetmilijonska množica, katero predstavljajo vse balkanske države skupaj, mora nuditi pod geslom *Balkan Balkancem* odločen odpor vsem, ki bi poskušali okrniti našo narodno neodvisnost.«

»**Za obrambo miru in svobode.**« S tem geslom bodo priredile žene letošnjo jesen *kongres na Kubi*. Ta kongres se bo razlikoval od drugih po tem, da ga ne bo priredila kaka mednarodna ženska organizacija, marveč ga sklicujejo poedine žene brez zveze s kako žensko skupino. V pripravljalnem odboru so zastopane najvidnejše žene vsega sveta. Azija je zastopana po svoji odlični predstavnici gospe Čang Kai Šekovi.

Zaščita materinstva. Po statistiki Mednarodnega urada dela je v 23 državah prepovedano zaposlovati ženo 6 tednov po porodu. Obenem imajo žene tudi pravico do 6-tedenskega dopusta pred porodom. Za izgubljeni zaslužek za čas materinstva prejema jo matere v 49 državah nadomestilo za plačo iz blagajne socialnega zavarovanja.

XIII. Kongres Mednarodne zveze za žensko volilno pravico in enake državljanске pravice. V letošnjem juliju se je vršil v Københavnu, glavnem mestu Danske, XIII. kongres Mednarodne zveze za žensko volilno pravico in enake državljanске pravice, ki so

se ga udeležile zastopnice včlanjenih društev iz Anglije, Avstralije, Brazilije, Češkoslovaške, Danske, Egipta, Finske, Francije, Holandske, Vzhodne Indije, Islandije, Indije, Irske, Jugoslavije, Norveške, Palestine, Poljske, Rumunije, Švedske, Švice in Združenih držav ameriških. Jugoslavijo so zastopale zastopnice Jugoslovanske ženske zveze in Zveze Ženskih pokretov, sedem po številu. Seje odbora in različnih komisij (za enake delovne pogoje, za enako moralo, za mir, za pravni zakonik žene, za državljanstvo, za volilno pravico) so se začele že 5. julija, kongres sam pa je trajal od 8. do 14. julija. Osrednja točka kongresnega dela je bila »Zveza ob preokretu svoje zgodovine«, ki je izzvenela v ne brez razpravljanja in zavračanja sprejeto Izjavo načel, ki pravi med drugim, da se žene, bojujoč se za svoje pravice, bore obenem za vse človeštvo, ker ne more biti svobode za žene, kjer svoboda in slehernemu posamezniku priznana pravica, da je minila doba, ko so se mogle žene boriti samo zase, ker je prišel čas, ko se morajo žene, zveste svojim temeljnim načelom, z možmi vred posvetiti graditvi sveta, ki bo prinesel več pravice, več svobode, resničen mir, splošno blagostanje in več sreče človeštvu. V pravilnem spoznanju, da bo z mladino zmagala ali pa bo z mladino poražena sedanost v bodočnosti, se je kongres mnogo ukvarjal tudi z vprašanji mladine v zvezi z ženskim gibanjem; in to ne samo na ožjih sestankih, ampak še na javnem zborovanju, ki se ga je udeležilo mnogo ženskega in moškega odobravalnega občinstva. Obširneje o teh in še drugih zanimivostih s kongresa bomo poročale v prihodnji številki.

Naše žene pri delu

Jordana Bojadžijeva, mlada bolgarska profesorica in književnica, se je z ljubeznivo in uspehom lotila prevajanja jugoslovanske književnosti. Pri tem delu je ne vodi samo namen, da bi pokazala svoji domovini duševne plodove bratskih jugoslovanskih narodov, temveč tudi želja, da bi prodrla v naše žitje in bitje ter spoznala pogone in stremeljenja naše duhovne tvornosti. Zato se ne

zadovoljuje samo s poznavanjem knjižnega jezika in dela kot takega, nego išče tudi stikov z živimi ljudmi, ki ustvarjajo književnost, in z narodom, zemljo in z življenjem, iz katerega črpa umetnik sokove svoji tvornosti. Predno je začela prevajati novele Iva Andriča in povesti srbskih mladinskih pisateljic, je živela nekaj tednov v Beogradu in Šumadiji, kjer je proučevala književne in

kulturne razmere, pa tudi jezik, čustvovanje in življenjski način ljudstva. Letos jo je vodila pot v hrvaške kraje, v Zagreb in Dalmacijo, saj bo sedaj njeno prvo delo prevajanje novejših hrvatske proze. Na tem potu se je oglasila tudi v Ljubljani in takoj navezala stike s književnimi krogi, ki so ji odprli bežen pogled v našo novejšo književnost. Zanimala se je tudi za mladinsko literaturo; v tem pogledu ji je šlo na roko zlasti uredništvo Mladinske maticice. Umevno je, da je želela spoznati tudi delež žene v naši književnosti; zato je stopila v stike z uredništvom Ženskega Sveta in z vodstvom Bejo-morde knjižnice. Pri ogledovanju Narodne galerije in muzeja pa ob zletu na Bled je dobila naša prijateljica nekaj močnih vtisov o kulturni zgodovini in zemlji našega rodu. V svojih prevodnih načrtih ima tudi novejšo slovensko prozo in mladinsko pripovedništvo. Rada je povdarjala, da je pri izbiri gradiva njeno edino merilo nepristranska umetniška kakovost dela ter neposrednost njenega notranjega odnosa do njega.

Dasi je bilo njeno bivanje med nami kratko in izpolnjeno z mnogimi poti, smo vendar dobile priliko, da smo ji pojasnile naloge in smernice naših ženskih organizacij. Pri tem smo se medsebojno seznanile s položajem, potrebami in poti naših narodov v luči sedanjega političnega in kulturnega stanja. Razhajanja, ki smo jih začutile marsikje, so nam le v dokaz, kako so za resnično zблиžanje pogosti medsebojni stiki neobhodno potrebni.

P. H.

Banovinsko literarno nagrado za leto 1958/59 je dobila tudi naša sotrudnica Vida Taufer za pesniško zbirko »Veje v vetru«. Druge nagrade so prejeli: Pavle Sedmak za povest »Kaplan Martin Čedermač«, dr. Igo Gruden za pesmi »Dvanajsta ura«, Janez Jalen za povest »Cvetka Tilka«, dr. Vladimir Bartol za roman »Alamut«, dr. Ivo Šorli za dramo »Večne vezi«.

Odsek učiteljic je predložil skupščini UJU te-le umestne in potrebne predloge:

1. Ponavljamo svojo zahtevo, da se izenačijo prejemki poročenih učiteljic z ostalimi,

ker je krivično in nemoralno ter dela v škodo, da je del učiteljstva slabše plačan od ostalih, čeprav opravlja enako delo.

Po statistiki, ki jo je izdelal odsek učiteljic, je razvidno, da je število rojstev v družinah poročenih učiteljic v zadnjih letih neznamno ter znaša na družino 0,06%, kar je gotovo posledica nezadostnih prejemkov zaradi ukinitve draginskih dodad, stanarine in kuriva.

2. Pouk na učiteljskih naj se organizira tako, da bi bili bodoči učitelji in učiteljice dovolj poučeni o gospodarstvu in zadržništvu, učiteljice pa naj dobe se posebej praktičen pouk iz gospodinjstva in o negi dojenčka.

Razmere so namreč pokazale, da je omejeno znanje učiteljstva pri izvensolskem delu najh bolj potrebno.

5. Pri razpisu upraviteljskih mest na mešanih šolah naj bo razvidno, da za ta mesta lahko prosijo tudi učiteljice, kakor jim je po zakonu dana možnost.

4. Zahtevamo, da ponovno stopi v veljavo §. 87. u. z., ki daje učiteljicam-materam z nad 3 otroki po 20 letih službe pravico do upokojitve na lastno prošnjo.

5. V interes narodno ogroženih krajev je, da se na večrazredne šole v obmejnih srezih zopet nastavijo učiteljice žen, roč. dela, ki bi vodile poleg svoje zaposlitve v šoli tudi šivalne tečaje.

‡ **Miljutina Trampuž**. Dne 17. avgusta je v Kamniku nenadoma preminula ena izmed najmarljivejših narodnih delavk ga. Miljutina Trampuž. Bila je soustanoviteljica in podpredsednica Kola jugoslov. sester v Kamniku. Naše narodnoobrambne organizacije so imele v njej nenadomestljivo delavko, ki jim je posvečala vse svoje zmožnosti, oprta na veliko dobroto in plemenitost srca. Kako jo je narod ceni in spoštoval, je dokazala veličastna udeležba na njenem pogrebu, nešteti vencji in šopki, ki so prekrili njen prerani grob.

Gospa Miljutina Trampuž, zvesta prijateljica in naročnica našega lista od prvega početka, bo ostala svojim sodiclavkam in vsem, ki smo jo poznali, svetel vzor delavnosti in ljubezni do naroda in domovine.

Nove knjige

France Mesesnel: Janez in Jurij Šubic. Zgodba Ivan Grohar je izdala letos izredno lepo in vselinsko bogato knjigo, ki razlaga življenje in delo dveh najboljših in najplodnejših slovenskih slikarjev umetnikov preteklega stoletja. Knjiga ima tudi mnogo slik, ki so zelo posrečeno reproducirane ter podajajo vso barvno lepoto originalov. Uvod uvaja čitatelja v kratke toda važne značilnosti in spremembe evropskega slikarstva v 19. stoletju. Pri tem omenja najboljše spremembe po francoski revoluciji in po razkroju baročnega sveta ter prehaja v novi stil, ki vodi v naše stoletje. Nato je avtor razdelil knjigo v tri dele.

V prvem delu pojasnjuje stadišče cerkvene umetnosti v dobi pred delovanjem obeh bratov slikarjev, delovanje tujih, pozneje domačih umetnikov na slovenskem ozemlju. Zelo zanimiv je pogled o razvoju umetnosti v slikarskih delavnicah, iz katerih izhaja tudi družina Šubičev. Prijazen je popis prijateljskih družinskih odnosov in ljubezni do svojcev, ki ganljivo spremlja razlago o življenju dveh umetniških duš. Saj je zlasti Janez smatral domače ljudi za edino moralno oporo v svojem življenju. Po prvi slikarski izobrazbi in po prvih cerkvenih delih zasledujemo uk pri izbornem Janezu Wolfu ter na beneški akademiji, nato navaja avtor razlike med doslednim Janezom in temperamentnim Jurijem, kar obenem pojasnjuje umetnost obeh bratov po vsej knjigi.

Drugi del je posvečen Janezu Šubicu. Kakor pozneje brata Jurija je tudi Janeza spremljala revščina na akademiji »kot tradicionalna dediščina slovenskih umetnikov«. Podrobno nas seznanja pisatelj o velikem napredku njegove umetnosti v Benetkah, o dobljeni prvi nagradi, o svetovno znanih prijateljih umetnikih, zlasti pa o delu veličastne slike sv. Martina za Smartno pri Ljubljani. Popisuje tudi njegov obsežen trud za to delo, o prvih pripravah, kako je umetnik začel, predruščil, opustil, končno dokončal veliko delo, ki je bilo prezeto za lepoto mnogih stoletij in ni moglo vplivati neposredno na preproste ljudi. Nadaljuje o marljivem in vestnem delu pri drugih narotilih slik in fresk, o mnogovrst-

nih borbah in trpljenju umetnika, o razočaranjih in nezaupnosti radi večkratnega neodobravanja in neumevanja njegove umetnosti. Nato govori o njegovem bivanju na Dunaju, o boleznih in pomanjkanju ter kljub trnjevi poti o njegovem napredku v umetnosti. Po Dunaju izvemo, kako marljivo slika v Pragi na javnih zgradbah, kako se navdušuje za Jurija, ko vidi njegove sveže barve, ki so odsev nove umetniške miselnosti, ter kako dokončava slike svojega očeta, ki mu je umrl. V Kaiserlauternu se mu kot profesorju izboljša položaj. Zopet se nam odkriva veliki in plemeniti značaj umetnika, ki poleg vsega dela v šoli in obsežnih ter pomembnih naročil moralno in gmotno podpira mater in svoje. Toda sam ne najde duševno enakih ljudi, je pesimist, apatičen, bolan, potr, obupan. Končno ga reši ponudba za dekoracijo ljubljanskega muzeja, ki jo izvrši skupno z bratom. V Monakovem kratko opisuje obisk znanke Ivane Kobilce in Azbeta. Lep kakor refren je zadnji popis umetnikovega razvoja in nepreglednega dela zgodaj umrlega umetnika, ki je odsel v poletju življenja. Zaključek Janezovega odstavka je podan s primeri njegove slike: »Janez Šubic je bil podoben mladeniču na obali razburkanega morja, z razširjenimi rokami in zamaknjenim pogledom sledi bežeči ženi — sreči na oblakih. Ostala mu je nedosegljiva in njegov klic se je izgubil v hrumenju elementov.«

Tretji del knjige je popis življenja in delovanja Jurija, ki tvori prvi kontrast z bratom, zlasti po značaju. V začetku predčuje, kako prihaja mladi Šubic pogumno brez sredstev na dunajsko akademijo, ter prestane v bridkih urah borbo za obstanek, kako se sam izobrazuje zlasti v domači literaturi, kako zanje prve uspehe pri svojem profesorju in dobiva razna priznanja. Nato nas avtor vodi v vojaško življenje v Trstu, ekspedicijo v Bosno ter ilustriranje in risanje scen iz vselega in žalostnega vojaškega življenja. Poroča o delu, ki mu ga dobavljata profesor na Dunaju in oče, ter o novih slikarskih načrtih. Pri izpeljavi fresk za palačo arheologa Schibemanna v Atenah razodeva na humorističen način podrobno, in težavo, ki jih je imel umetnik s svojim

naročnikom radi njegovega neumevanja umetnosti. Važen in poučen je odstavek o Jurijevem delovanju in napredku v Parizu in Franciji. Omenja Jurijeva poročila Ljubljanskemu Zvonu, kjer navaja med prvimi slovanskimi razstavljalci Marijo Baškirčevo, ki je prav takrat portretirala kneza Karađorđevića. Tako opisuje pisatelj tudi priljubljenost Jurija v Parizu ter njegove obiskovalce iz najuglednejših umetniških vrst. Popis raznih značilnosti Jurijeve umetnosti, n. pr. pri portretih iz leta 1886, pri stropnih freskah pri sv. Jakobu v Ljubljani, ki jih omenja kot najbolj premišljeno delo, ali pri dekoracijah v ljubljanskem muzeju, izborno uvaja poznavalca in neukega v podrobno umevanje umetnosti. To razlago spremljajo številne reprodukcije pokrajinske, portretne, genske, alegorične in cerkvene vsebine, v študijah, detaljih in v celotah.

Izredno marljiva in plodna umetnika, ki sta slovela daleč preko dežele in sta naslikala poleg obilnega dela, ki je ostalo v tujini, nešteto slik, ki so po cerkvah v Sloveniji ter so popisane v jasni besedi v tej knjigi, sta dika našega kulturnega življenja. Tudi Jurij je umrl mlad, v 37. letu starosti. Del njegovega obsežnega umetniškega delovanja smo imeli priliko videti na razstavi obeh Šubičev v Ljubljani. Kdor jo je obiskal, bo gotovo v največjem zanimanjem segel po knjigi. Kdor pa ni imel te prilike, si nabavi s to knjigo razlago Šubičeve umetnosti ter trajno vrednost in plemenito razvedrilo. Značilno je zlasti pri Juriju, da je vzlic novodobnemu načinu slikanja in vzlic nepripravljenosti domovine dosegel s svojim delom velik uspeh. Zato bo knjiga bratov Šubičev dobrodošla tudi onim ljubiteljem umetnosti, ki se pritožujejo o umetnosti v modernih oblikah.

E. Piščančeva

Iz hrvatske ženske književnosti. *Zdenka Smrekar*, znana hrvatska organizatorica, poljudna predavateljica in književnica, je napisala ljudski igrokaz »*Iz četrdesetosme*«, kjer obravnava dogodke iz leta 1848, katerih težišče je upor Hrvatov pod vodstvom narodnega bana Jelačića. Igro je vprizoril zbor Maticе hrvatskih gledaliških dobrovoljcev. Kritika povdarja, da »avtorica sama ni imela namena napisati značilno literarno delo temveč igrokaz, ki ima kljub stoletni

preteklosti aktualen pomen in ob katerem se bodo — na osnovi tega dejstva — navduševali široki krogi gledaliških obiskovalcev.«

»Društvo hrvatskih književnica«, ki je lani izdalo almanah hrvatskih pisateljic in pesnic, je letos oskrbelo izdajo dveh zbirk ženske lirike: *Božene Begovičeve »O životu«* in *Ivane Laszowske »Pjesme«*. Božena Begovič je tudi pri nas znana avtorica dobrih dram, ki rade razglablajo življenjske konflikte nasprotujočih si duhovnih svetov. Dočim zavzemajo v najnovejši zbirki Begovičeve precejšnje mesto pesmi s socialnim povdarkom, predstavljajo »Pjesme« Ivanke Laszowske izrazito subjektivno liriko.

Vseučiliški pododbor Maticе Hrvatske je pred kratkim izdal »*Liriku hrvatskih sveučilištaraca*«, v kateri so sorazmerno zastopane tudi študentke. Vsekakor je značilno, da se sedanja hrvatska mladina pri vsej burni politični razgibanosti rada zateka v območje tihega doživljanja čustev in prirode, včasih tudi socialnih stremljenj.

»**Album narodnih motivov za veznjec**« je zbirka prekrasnih bosanskih vzorcev v barvah. Sestavila ga je upravnica sarajevske tkalnice in vezilnice *Marica Prica*, ki je prepotovala bosanske vasi in podrobno proučila vez preproste kmetice. Zbrala je toliko gradiva, da ho izšlo v 5 zvezkih. V prvem zvezku je 22 motivov; pri vsakem je avtorica navedla kraj, kjer je vzorec našla, in predmet, na katerem je bil uporabljen: na robcu, ruti, srajci, rokavu, poprsju itd. Označena je tudi barva in tehnika veza (križni vbod, stari vbod, povlaka, velevija). Tako je dobila naša vezilja nov pripomoček in kažipot za izdelovanje okraskov na oblačilnih komadih in pristnem narodnem slogu. Po slovenskih motivih, ki so jih zbrali Albert Sič, Saša Šantel, Poldka Bavdkova in Božo Račić, ustvarjajo naše šole, delavnice in spretnе roke domače vezilje dela, v katerih se odraža umetnostni smisel naše prababice; in zbrala *Marica Prica*, pa krijejo simbole tajni misli in občutkov, ki jih je rodila borba osamelega ženskega srca z življenjem in usodo.

Album, ki je izšel v založbi uprave drinske banovine, stane din 15 — in se naroča pri založništvu v Sarajevu.

Pod pokroviteljstvom Nj. Veličanstva kralja Petra II.

46. razstavna prireditev Ljubljanskega velesejma »Ljubljana v jeseni« od 2. do 11. septembra 1939

Ljubljanski velesejem, zrcalo kulturnega in gospodarskega izživljanja zlasti Slovencev, ima v prirejanju svojih dveh vsakoletnih velesejmov in razstav že svojo tradicijo. Ko se v pozni pomladi pod toplimi sončnimi žarki razbohota narava, ko zre orač v skrbeh na uspeh bodoče letine, imamo velesejemsko prireditev industrijskega in obrtnega značaja. Ko pa poneha poletna vročina in splošno poletno mrtvilo, otvarjamo našo jesensko velesejemsko prireditev, obsegajočo vedno posebne razstave iz kulturnega in gospodarskega področja. Te razstave so delo mnogih pridnih rok, ki so delale in ustvarjale čez poletje, ko je kipel življenje na sejnišču. Nastopa zlata jesen in zato je tudi geslo naših jesenskih prireditev »Ljubljana v jeseni«.

Letošnja jesenska velesejmska prireditev je posvečena kmetijstvu.

Namēščena je v šestih paviljonih tako, da zavzema skoraj ves razstavni prostor.

Sporod letošnje »Ljubljane v jeseni«:

Kmetijska razstava, pod častnim predstvom ministra za kmetijstvo g. ing. Nikole Beslića obsega sledeče oddelke: 1. Semenogojška razstava. Njen namen je nazorno prikazati našemu kmetovalcu, katera semena in poljedelske rastline morejo pri nas dobro uspevati in napredovati. 2. Zelenjadna razstava. 3. Razstava sadja. 4. Cvetlična razstava. 5. Čebelarska razstava. 6. Razstava mleka in mlečnih proizvodov, 7. Vinarska razstava z vinskim sejmom in vinsko pokušnjo. 8. Banovinska razstava ovac solčavsko-jezerske pasme in koz domače rjave in sanske pasme. 9. Banovinska razstava perutnine, kuncev in golobov. 10. Gospodarska razstava rib. 11. Razstava gob. 12. Razstava zdravilnih zelišč. 13. Velika razstava kmetijskih strojev in orodja. Kmetijsko razstavo priredita kmetijski odbor ljubljanskega velesejma in kmetijski oddelk kr. banske uprave v Ljubljani. Razstava akvarijev in eksotičnih ribic je priključena razstavi cvetja. *Gospodinjska razstava*, ki jo priredi Zveza gospodinj v Ljubljani pod geslom: »Več mleka — več zdravja« bo povdarila važnost mleka v ljudski prehrani. *Razstava industrijskih in obrtnih izdelkov*.

Kakor običajno bo tudi letošnja jesen na velesejmu *tekmovanje harmonikarjev*, kot višek tekma za prvenstvo v Jugoslaviji in prehodni pokal za leto 1939-40 v nedeljo 10. septembra.

Razstavnemu prostoru je priključeno veliko zabavišče, ki bo zvečer žarelo v morju luči.

In končno bo velesejemsko uprava srečne izžrebanice iz vrst obiskovalcev nagradila z lepimi nagradami. Običajno se dobe med nagradami motorna kolesa, šivalni stroji, radijski aparati, kolesa in druga lepa darila.

Ugodnosti obiskovalcev.

50 odstotni popust na jugoslovanskih železnicah velja za prihod v Ljubljano od 28. avgusta do 11. septembra in za povratek od 2. do 16. septembra 1939.

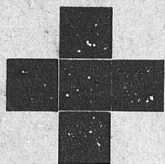
*Zamudnice prosimo, da poravnajo vsaj zaostalo
naročnino čimprej!*

Malinovec

pristen, naraven, vkuhan
s čistim sladkorjem

se dobi na malo in veliko v lekarni
dr. G. Piccoli - Ljubljana
nasproti »Nebotičnika«

Rdeči križ vabi

V zgodovini nastopajo včasih trenutki, ki narodnim organizacijam nalagajo prav posebne dolžnosti. V vrsto teh organizacij spada brez dvoma Rdeči križ, ki deluje v miru in v vojni v hlaginjo trpečega ljudstva. Danes je nastopil tak čas, ko si moramo prizadevati, da je naša prva državna človekoljubna ustanova na vse pripravljena.

Kaj je Rdeči križ?

Na to vprašanje ne moremo primerneje odgovoriti, kakor z besedami nedavne spomenice holandskega Rdečega križa, iz katere navajamo te lepe misli:

»Jaz sem Rdeči križ. Ustanovila me je človeška milosrčnost. Moj namen je dobrota, ljubezen, usmiljenje. Jaz sem angel varuh človeštva. Ne poznam nobenega razločka med plemeni, narodi, verstvi. Sejem samo seme plemenite čednosti — nesebičnosti! Moj smoter je, da napravim ljudi dobre. Moje delo ne pozna počitka. Hodim po svetlobi, ne bojim se teme in ne skrbé me ovire in težave. Odidlanjam vojno. Bojevnikom lajšam rane. Prinašam jim tolažbo. Skrbim za padle v vojni. Pomagam ranjenim. Povijam jim rane in blažim jim bolečine. Pokopavam mrtve junake in varujem njihove grobove. Hodim po vseh domovih. Bivam v bolnišnicah. Nobena nevarnost me ne odvraca pred nalezljivimi boleznimi. Obiskujem bolnike. Pomagam invalidom in tolažim vse druge nesrečnike. Prijatelj sem in dobitnik vseh narodov. Moja pomoč sega preko morja do najbolj oddaljenih krajev. Pomagam vsem narodom, ki so trpeli v vojni. Vsi narodi me spoštujejo. Pod mojo zastavo se zbirajo milijoni ljudi, pripravljeni za vsako žrtev. Varuh sem človečanstva. Moje znamenje je križ, znamenje Odrešenika sveta, simbol ljubezni, jaz sem Rdeči križ. *Pristopite v moje vrste vsi, ki imate dušo in plemenito srce!* Tako naj Vam Bog pomaga!«

Tako ki mogel delati tudi naš Rdeči križ, če bi se ga oklenil ves narod, da ga naredi za resnično narodno organizacijo.

Kaj pričakuje Rdeči križ danes od Tebe!

Rdeči križ danes prosi Tebe, prosi mene, prosi vse domoljubne rojake, ki jih ne veže vojaška dolžnost, — posebno naše žene in dekleta, — da se priglasé pri odboru Rdečega križa v svojem kraju za prostovoljno službo v primeru elementarne nesreče, epidemije, posebno pa za primer vojne. Take vrste službe bi bile: upravno-računsko delo v bolnišnicah, ambulantah, postajah za prvo pomoč in drugih napravah Rdečega križa, dalje za razna druga dela pri omejenih ustanovah, kakor za kuhanje, pranje, snaženje in službo v skladiščih, za izdelovanje perila, za sprejemanje in oskrbo beguncev, za zbiranje darov v denarju, v pridelkih in izdelkih itd.

Pridi, vsako dobro delo je plemenito, dvakrat plemenito, če je storjeno iz ljubezni revežu, siroti, bolniku, ranjencu, beguncu.

Prihlasi se pri odboru Rdečega križa v svojem kraju takoj! Vsaka pomoč nam je dobrodošla!

Ti, ki moreš Rdeči križ tudi *gmotno* podpreti, postani njegov redni član in plačaj mesečno za njegove plemenite svrhe po 2 din. Kdor more več žrtvovati, naj nakloni Rdečemu križu prostovoljne prispevke na naš račun štev. 11.862 pri Poštni hranilnici v Ljubljani. Če nisi premožen, pristopi kot podporni član z mesečnim prispevkom 50 par. Ako naj Rdeči križ izpolnjuje svoje dolžnosti, *mora* imeti na razpolago zadostna denarna sredstva! Zato ne odlašaj in stopi v naše vrste, ko Te vabijo naši poverjeniki. Razumevaj vzvišene naloge društva Rdečega križa in pomagaj jih izpolnjevati!

Današnji čas mora vzbuditi v vsem narodu zavest, da je treba vse sile žrtvovati organizaciji, ki deluje v korist vsega naroda!

*Drauski banovinski odbor društva Rdečega križa
kraljevine Jugoslavije.*